

Külvigu Helen:

„6. novembril tähistas Seto Instituut uma edimäist suurt juubolit, selle õt keväjä sai 10 aastakka instituudi alostamisõst.“

lk 2

Kauri Ulla:

„Kõkkõ, midä tiit, tulõ tetä' süämega'. Sis om hing rahu ja süük hüä maiguga!“

lk 3

Valgu Meel:

„Ma eis' olõ ummi latsi päält nännü', õt kultuuri oppamisõst om veidõ kassu, latsõ' opva' kullõldõh ja perrä tete.“

lk 9

Setomaa

Hind 1 euro

Oktoober 2020, nr 10 (371)

Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm

Vahel Setomaa valla leht

Mihklipäiv vabaõhumuuseumih

Talnah vabaõhumuuseumih peetäs õga aasta oktoobrikuu algusõh seto mihklipäivä.

AHVENA MARIKA

Soovoori peeti sedä puulpühä, 3. oktoobril ja oll' joba 11. vuur. Viimädse' viis aastakka om pito ja laato peet ütehkuuh peipsivinne maja rahva ja külälisiga. Vanausulisõ peipsivindläse maja ja seto talo vaihõlõ jääs illos moroplat, koh hüä pito pitä'. Vanal aolgi saadi piirirahvaga praasnikõl kokko.

Mihklipäivä praasnigu aamõtlük nimi om muuseumi puult pant „Piiriveere sibula ja kala päiv“. Tuu omgi piiriveeridse rahva kokkosaaminõ – moro pääl laulva' seto' ja vindläse', rahvas süü, juu ni tands pilli perrä. Ümbretsõõri omma' uma lavva üles pandnu' kala-, aiavilä- ja sibulamüüjä'. Seto tarõh tetti sibula- ja kalasüüki, midä ka külälisõ' maitsa' saiõ', ni opati nardsupupõdõ tegemist. Veiga oodõdu olli' kimma kelläo perrä vällä kuultõ laulmisõ' – vinne rahvalaulu kontsõrt talo tahraalal ja Sõsarõ-pargi laulminõ laadoplatsil.

Päiv nakaš pääle mihklipäivä palvusõga seto talo väiko postitsässona man. Minevä aasta oll' palvus seto vanatarõh, a koroonä peräst peeti soovoori väläh. Palvust pidi esä Justinus, laulja' olli' Len-

nugi Lembit ja Ülle, Linnasmäe Villu ja Ellen, muuseumitüütäjäst seto Orasõ Villem ja vil ka esä Sakarias. Kõik laulja' olli' ilostõ seto rõivih. Palvus oll' tiidäki setokiilne.

Pääle palvust minti katõ tarõ vahelitsõ moro pääle, koh kulataminõ pääle nakaš. Rahvast oll' pallõ, pallõ oll' ka Talna ja Harjumaa setosit. Ja muidogi inemiisi tõistõst leelopargõst – Sorõsetodõ mehe' ja naase', mõnõ' naase' Siidisõsaridõst, Hõpõhõim ja Seto Latsi Kuul. Põlvast olli' sõitnu' koštma Ristimäe Raivo ja Ingrid uma pargikõsõga, lõuna puult vil ka innidse' nuursootska' Leima Evelin ja Grünbergi Maria. Hüä miil oll' nätä', õt külälisõ siäh oll' ka pallõ tõisi seto nuuri: Toomesaare Triin, veiga kõrdapite rõivih nuurpaar Kristo ja Tiina Talna Vahtsõ Maailma liinajaost, muusigamiis Leima Matis uma perrega Tartost. Ja muidogi kol' sootskat: Raudoja Ahto, Laaneotsa Annela ja Tormi Piret. Piret oll' tulnu kogo uma suurõ perrega, Annela tull' õkva rabamatkalt, koh käve ummi latsiga, joudsõ vil hinnäst kipõstõ seto rõivihõ panda'.

Nassari Elvi tehnäs kokkutulnuid ja kõnõli päävåkavast. Sis and sõna edesi sootska Ahtolõ, kiä kõnõli seto keele nädälist ja härgüt inämbä seto kiilt kõnõlõmma. And' ka tiidä', õt kuigi kongress tougatas edesi järgmäiste aastakka, peetäs tuu juubeli peräst suurõmbalt ja uhkõmbalt.

Sõsarõ leelopark mihklipäiväl vabaõhumuuseumih.

Ahvena Marika pilt

Moro tahtsõ ka tandsmist.

Ahvena Marika pilt

Soovoori oll' pillimängijit pallõ. Õigõ pia naksigi'

mängmä Hõpõhõimu mehe', Ahosõ Volli ja Mürkhaina Leo,

mõlõmba' tuntu' uma häädüseh. Pia ollgi plats seto rõivih tandsjit täüs. Tormi Piret näüdäs sammõ ette, härgüt rahvast tandsma. Nuuri pillimängijit oll' soovoori mito. Pilli mängõ Grünbergi Maria ja Leima Evelin. Kõigilõ miildü veiga Pireti puja Ando Temmo ni vaivalt põlvõkorgu latsõlat-sõ karmošetmäng.

Sis ku Sõsarõ leelopark laulma nakaš, oll' pallõ rahvast ümbretsõõri kullõma tulnu'. Elvi selet veidõ laulukavva ja nimmäs kah, õt kõik naase' omma' iistõtlejä'. Ma arva, õt iistõtlemisega saat anda'

umma tunnõt edesi eiski sis, ku laulusõnno olõ-i eis' tennü. Miilde jäi Maie laulminõ, timä ilolauluh oll' rõõmu ja tandsulusti, Pille laulõt mõrsjaikk oll' täüs süämehallu, Ingridi kandõlõlaul tõi silmi ette pildi aost, ku karati vil kandõlõ perrä, Elvi umatett sõnnoga laul näüdäs seto naase kimmäst olõkit. Laula oll' õgasugumatsi. Mu jaost olli' mitmõgi' nuist varahampa kuulmalda, mõnõki' jäie' miilde tõistmuudu helüga. Illos oll' kaia', õt ku laulu' latsi' rõõmsast, unõhtõda-s ka kiuhkamist ja püüräjuuskmist, mia and leolõlaulu-lõ pallõ mano.

Kõkõ suurõmb imeh oll' mu jaost Tubli Olli iistõtlemisõ – kuigi korgõh iäh, oll' laulminõ veiga tsäpär. Laulja laul uma elost ja tuust, kuismuudu elähünü inemisõl tulõ uma eloga toimõ tulla'. Lauluh oll' hüä rütm, laulja elli kõo uma kihägä laulu sisse. Ollit, kedä ma siiäni tiidse ku hüvvä killõlauljat, looda kuulta' iistõtlemä edespidigi.

Lõpõtusõt taha tehnädä' Sõsarõ leelopark praasniku iistvidämisõ iist! Tehnä ka rahvast mihklipäivä elämäpandmisõ iist! Tandsti nii noortõ ku vanno piilimeeste perrä, proomti Sõsarõ-pargi naistõ keedet oinaruuga ja muid seto süüke (hañdsat õks!), niisama laadokaupmeeste makõtkraami. Päävåkene paistu, kõik olli' rõõmsa', õt saiõ kulata' ni tuu peräst, õt mihklipäiv koroonä peräst pidämälä jää-s.

Aig

SARVÕ ÕIÕ

Suvõl mi kõik mõllä ja hulla, kiä kuis mõist ja joud. Suvi om lajalt kaumisõ aig, om tundmalda kotussidõ löüdmist ja ka' uma hõimuga' kokkosäämist, külälisi kosttamist. A no', mi olõ joudnu' tuuhu sügüse jakko, ku ilm lätt kõikaig jaahebast ja päävåkese' jääse' lühkobast ja uma lämmi tarõ om kõgõ parep sõbrakonõ. Meil om aigu olla' tagasikaemisõ aoh, meil om aiavili paika säet, maramõtsa' unõhtõt ja mi voi olla' ku kahrukõsõ' umah lämäh pesäkeseh.

MÕTLÕMISÕ AIG

Mõttõ' juuskva' eishindäst jo' keväjähe, õt midä ja kohe maaha panda', kuvvamuudu keväjäle vasta minnä'. Tuu tähendäs, õt nii ku tarussõ kinni panõt, nakat kõrraga' tahtma minnä' vällä

päävä kätte. A no' om mitu kuud aigu taasperi umma ello kääntä' ja pruumi' arvu saia', õt mia oll hüä, midä saanu', võinu' ja saasi' tõisildõ kääntä' ja midä võisi' vahtsõt vällä märki'.

HINGEKEISI AIG

Meil om aigu ummi innitsidõ hingi pääle mõtõlda', näid vasta votta' ja näidega' olla'. Nimä' omma' olnu' miika' kõikaig, omma' meid avitanu' ja hoitnu', no' om meil aig näid tehnädä' kõo tuu iist, kuis meil om elokõsõ' kõrda lännu'. Ilm om vallalõ ja nä liigusõ' kipõbalt. Ilma innitsidõ immildä' olõsi-i mi nuu', kiä' mi olõ, mi eiski' jovvasi-i ja mõistasi-i mõnt mõtõht mõtõlda', mõnt tegemist tetä'. Nimä' omma' mi meeled, mi hoia näide kiilt ja miilt eishindäh.

HÕIMURAHVIDÕ AIG

Kõik mi hõimukõsõ', kinkidõga' ollõh mi tunnõ, õt näih, näide tegemisih om midägi' mi hindä sagamaist. Näide kõigiga' om loohka kuuh olla'. Ummi hõimurahvidõga' mi trehvä hüä sagõhöhe, mi kõik elä kõrvotsidõ, mõni lähebäh, mõni kavvõbah, ja mi hõika näid hüä meelega' hindäle küllä, Om sügüsene kostmah olõmisõ ja ütehkuuh ilotamisõ aig.

LEHTI AIG

Ka' mi armsa' mõtsakõsõ', kall' puukõsõ' näütäse' meele, ku ilosa' nä omma'. Kõik puu' ja puhmakõsõ' ehtvä' hindit värmege'. Inne talvõsaisahuistõ jäämist nä kõrraldasõ' suurõ värmilitsi lehti pidoao. Mi tiia ja ooda tuud aigu, a luudus mõist õgal aastagal olla' eis-

muudu illos ja õgal hummogul kaet ja kaet lehevärme. Hilläkeiste harinõt, õt pia om tuu aig, ku näet puio taadõ, lehe' omma' kaonu'.

VIHMA AIG

Mõntkõrd mi ooda vihma. Vihma om väiga' vaia. Valu halatas, nii väiga' om vaia. Maa uut vihma, kõik juurõkõsõ' uutva' vihma. Om vihma uutmisõ aig. Ja sis ku vihmapilve' meele saadõtas ja vihmapärrä' vallalõ tougatas, sis mõnõ ao peräst nakas vahtsõnõ hädä ja ikk – vihma liisnalt, kõikaig satas! A sügüsetseh jaoh om kõigilõ juurõkõisilõ vihma vaia ja ka' meele om vaia, miiki' iho' ihkasõ' vihma. Muidogi', ku jo vesi juusk üle veere, kõik nakas mädänemmä, sis om asi hukah. Vihmakraani' omma' unõhtõt vallalõ.

TSIRKA AIG

Tsirgukõsõ' huikasõ' ütstõõsõlõ, kogonõsõ' kokko ütitsilõ lindamiskogonõmisilõ. Pardsi' säädvä' parvitsidõ, hani' hinnäst handa harotasõ'. Ja sis nä nakasõ' minemä, nakasõ' lindamma ja hõikasõ' kõölõ ilma-lõ, jätvä' miika' ja kotussidõga' kõrrast jumalaga'.

UUTMISÕ AIG

Mi ooda valgõt, ooda valgõ talvõ aigu. Talv om mi jaost olnu' sünnüst pääle valgõ ja kolm. Kõnõldas, õt säntsit valgõt talvi naka-ai olõma, a õks oodat. Meeleh ja mõttõh om talvõkolm sügävä lumõga. Üte' meist tiidvä' läbi uma iho uuta' kidsukülmäaigu, tõõsõ' pelgäse' säänest ja tahasi' tuuläiga ar' paeda', sõita' lämämäle maalõ piislemmä, samani ku tsirgukõsõki'.

Hüä seto rahvas!

Timahavanõ Seto Kongress tõuku edesi järgmisõ aastakka. Põhjusõst õks taasama taud, mis om jal pääd nõstnu. No' om aigu mõtõlda', midä mi kongressist taha ni kuismuudu edesi minnä'. Välläkuulutõt kongressi pääväl, 9. oktoobril toimu internetih üle ilma setodõ tsõõriklaud, midä oll' Talinast sisse juhata mah ka rahvastikuministri Solmani Riina. Tuu näütäs, õt setodõ tulõvik olõ-i õnnõ setodõ hinde asi ja mi saami arvõstada' ka riigi toega ummi tegemistõ man. Tuud tsõõriklauda saa ka perrä kaia' internetih *youtube*'ih, Seto Meedia kanali pääl.

Õso tsõõriklaud oll' nigu tsillõkõnõ kongress, koh käüti läbi jutupunkti', minkal om tähendüst seto rahva kestmisõ mõttõh. Oll' hüä nätä' Siberi ni Petseri nuuri, kiä' kõnõli', kuismuudu näil sääl seto rahval lätt. Ku Eestimaa poolõ pääl olõ mi kuigimuudu jo harinu', õt suur osa setosit kõnõlõs õgapäävõtselt eesti keeleh, sis vinnekiilne seto nuur tundus pallõ võõramp ni pand veiga halusahe mõtlõma seto keele tulõviku pääle.

Timahavatsõ seto nädälä vällä hõigat „Kõnõlõ' mukka seto kiilt!“ om õkvalt tuu, midä mi piat tämbä uma keele alalhoitmisõst tegemä. Mii', kiä' viil mõista õood kiilt, piat tuud kõigilõ tõisilõ välilä näütämä, õt nuu', kiä' veidõ häbendelese' umma keelemõistmist, saasi' julgõhõ miika kõnõlda'. Kõnõlõminõ hoit keele eloh.

Kõo rohkõmb setosit eläs välähpuul Setomaad ni näide jaost om Seto Kuningriik jo rohkõmp süämeh ku mändsegi kindla kotusõ pääl maakaardil. Tõõsõlt puult, ku kaemi setodõ tämbätsi tegemisi, sis näemi, õt seto asja ajava' suurõmbalt jaolt õks nuu' inemise', kiä' eläse' Setomaa vallah. Ka suurõmb jago Seto Kongressi saadikidõst om peri õks Setomaa vallast. Kuismuudu mi saasi tetä' niimuudu, õt vähembalt poolõ' seto elo iistvidäjä' olõsi välästuult Setomaa valda?

Mu meelest om tuu jaost vaia, õt seto rahvas olõs üle ilma organiseerünü, meil olõs uma' iistvidäjä' üle ilma ni õgal puul olõs seto' üle loetu' ni kirja pantu'. Õt õgal setol, kiä' eläs kohki välähpuul, olõs inemine, kiä' mõist tugõda' ja sõnna edesi saata' vai määnestki ütist tegemist kõrraldada'. Olgu' tuu tegemine sis kasvai Seto Kongressi delegaatõ valiminõ.

Peko andsõ mullõ tiidä', õt seto rahva piat kokko tuuma, a Peko ütle-s, kuismuudu tuud piat tegemä. Pallõ nüüd ti tukõ: kuismuudu tuud mi piati tegemä? Kas teemi üte üleilma Seto Seltsi, koh kõik seto' saava' hinnäst üles anda' ni minkal om üle ilma uma võrk ni suhtlõminõ? Vai kuigi tõistmuudu? Saatko' mullõ ummi märgotuusi vai kirotagõ' mõlõraamatuhe ülembsuotska lehe pääle.

Edenemist ni saldmist meele!

JÄRVELILLI
REIN,
ülembsuotska

Seto Instituut saa 10 ja tähistäs tuud huvtava konverentsiga'

6. novembril tähistäs Seto Instituut uma edimäist suurt juubõlit, selle õt keväjä sai 10 aastakka instituudi alostamisõst.

KÜLVIGU HELEN

Tõisist instituudõst om Seto Instituut kõgõ väikop, siih om õnnõ kats tüütäjä. Näütises Võro Instituudih om 2020. a septembri saisuga' tüüh pia 20 palgalist, kiä' omma' kõudet instituudi tegemisi ja projekttega'!

Kaemalda' toolõ, õt mi olõ väigokõnõ, om 10 aastaga joosul ütte ja tõist õks ar' tett ja tuud ommõgi' no' aig tähistä'. Konverentsi ettekandõjago om Verskah Setomaa kultuurikeskusõ suurõh saalih. Raudoja Ahto, kiä' om instituuti iist vidäni' pia kõik tuu tegutsõmisõ aig, tutvustas alustusõs instituudi aoluku ja päämätsi tegemisi. Peräst timmä kõnõlõsõ' instituudi pikaaolidsõ' kuuhtüpartneri' ja nõvvo-kogo liikmõ' Nassari Elvi Setomaa kirbidsatüüstuse aoluust ja Kiristaja Arvis Setomaa kotusõnimmist. Valgu Heiki ja Raudoja Ahto ütime ettekannõh tutvustas vahtsõ projekt – lättidõ uurmisõ – tulõmuusi ja järeldüisi. Konverentsi tege rahvusvahelisõs – muidogi', ku koroonaviirus lupa – Liivi Instituudi juhataja Ernõtreit-si Valtsi ettekannõh uma instituudi tegemisist. Lõpõtusõs kõnõlõsõ' katõ raamadu kokkosäädjä': Saare Eva Tarto Ülikoolist kõnõlõs tuust, kuis

Külvigu Helen ja Raudoja Ahto – kimmä' Seto Instituudi vidäjä'.

Eräkogo pilt

tetti „Seto eriperätsidõ sõn-nu sõnaraamadut“, lugõ ette näütit ja tutvustas tuud vahtsõ sõnaraamatut. Puustusmaa Tiia, kiä' and vällä väiga' ilosa raamadu „Pühäsenulgad“, kõnõlõs 21. saandi Setomaa pühäsenukõ ikonograafiast.

Lõõnaht süvväs Seto Tsäimajah ja instituut hooltsas tuu iist, õt kõik sinnä' ilosahe joudva'. Pääle lõõnaht jagonõs rahvas katõs: kinkõl sügävap huvi instituudi edespidit-si plaanõ ja tegemisi vasta, omma' oodõt arotamisõlõ, mia om Reegi majah. Tõõsõ' saava' minnä' ekskursioonilõ Verska talomuuusiumi tekstiilhoiidlah, tiijuhis muusiumi kraamihoitja Kunsti Tiitu.

Kell 18 alostami pidoligu

jaoga'. Tuu om kotus, koh saat üldä' tenosõnnu vms. Kell 19 esitleme Haavaossa Paali luulõkoko „Palumaad ja rannahäled“, mia võtt kokko armas-tõt seto luulõtaja loomingu kõgõ pareba jao. Peräst tuud om olõminõ vabah vormih. Terve päävä joosul om müügih Seto Instituudi ja kuuhtüpartneridõ vällä ant raamatit.

NB! Pidolik jago om kas kultuurikeskusõh vai Reegi majah, tuu saa selges inne konverent-

si, õt mäntse' piirangu' omma' koroonaga' pääle pant. Tuuperäst mi pallõ kõiki huvilisi, õt pangõ' hinnäst konverentsile kirja, sis mi tiia arvõsta' söögiga' ja ka' vaia minevist otsussist vai muudatusist teele tiidä' anda'! Konverents om massulda' ja tulla' võit ka' õnnõ päävä edimäiste puuldõ. Kultuurikeskusõ saal om suur ja saat ütstõõsõst kavvõh istu'. Mi ooda teid miika' üteh tähistämmä!

Pangõ' hinnäst konverentsile kirja!

- Kirjapandmisõ jaost om Seto Instituudi veebilehe pääl www.setoinstituut.ee uma link registriimisvormilõ (<https://forms.gle/r3GH7sbHnyngjXw9>).
- A võit ka' helstämisõga' hinnäst kirja panda' – 5294033.

Õt Peetri kerik Petsereh saasi' hoitus

ANDRES MÄEVERE

Petsere Peetri Kogodusõ hooldajaoppaja

Petsere om Setomaa aoluulilõnõ keskus. Viil 15. saandil oll ümbretsõõri vana mõts, lähep asulakotus oll Irboska. Kõgõ vanõp siih eläni' om tiidä' eräk Mark (14. saj) ja Tartost peri preestri Joann (ca 1470. a ümbre), munga nimega' Joonas. Kloostri aolugu nakas Pühä mäe oosõga', minkõst om tiidä' mitmit imehit – om olnu' kuulda' inglidõ laulu ja tunda' laadona hõngu. Setokõisi perimüse perrä puhkas oosõh näide kunigas Peko.

1890. aastagal elli Petsere liinah kõgõst kol' eesti pereht, kümne aastaga peräst umbõs 50 eestläist ja I ilmasõa aigu kohki' 150. Petsere eestläse' toimõdi' umma usulist taltust Vastseliina kerkoh. A jo 1895. aastagal oll plaanilõ tetä' uma kogodus. Korati rahha kerigu ehtämisõ jaost, a I ilmasõah ja 1917. a revolutsioonih lätsi' raha' kaotsihe.

19. septembril 1910 õnstõdi Petsere lutõri matusõaid. 1921. a sai Petsere kogodusõst umaette kogodus. Jal' oll plaanilõ kerigu ehtämõnõ. Päämätsest iistvidäjäst sai Vastseliina kogodusõ oppaja Nathan Aun-

Havvakivi meenutas.

Eräkogo pilt

verdt. Edimält mõtõldi uma kerik ehitä' puust, selle õt kerigu ehtämõnõ paistu ülejovvu kauvat. 1921. a om õks plaanilõ kivikerik ehitä'. Kerigu projekteere' arhitekti' Anatoli Podtšekajev ja Boris Krümmmer. 11. novembril 1923 panti pidoligult paika vahtsõ kerigu nulgakivi. 19. septembril 1926 õnstõdi vahtsõnõ kerik. Kuvvõ aastaga peräst saa ilosal kerigu huunõl 100 aastakka. Õnstamisõl oll kohal haridusministri Jaan Lattik, siseministri Heinrich Laretei jt.

Edimäts kella kinke kerigulõ kloostri. 1928. a pandas vahtsõnõ kell, mia telliti Saksamaalt ja tuu teräskell oll

950 kg rassõ. 1928. a sai kerik meistridõ Kriisadõ valmstõt 21 registriga oreli, minkõst oll kullõjil pallõ hüvvamiilt. Oreli illos ja võimas helü om sooni' aoni' hüäh kõrrah. 1929. a panti sisse elektri.

Säänestmuudu sai ütehuul illos kerik, midä om edesi perändet aost aigu ja ant meele hoita'. Kerik om kül' Vinne võimõl tunnistõt arhitektuurimälestüses, a sooni' aoni' om proomit õks eis' kõgõga' kõrda saia'.

Tõõsõs tähtsäs ülesandõs om hoita' kõrrah Petsere matusõaia eesti jako ja tõisi Petsere rajooni setokõisi ja eestläisi matsit. Tuuga' mi avvusta

Jumalast meele osutõt armu ja näide tüüd ja mälestüst, kiä' siih omma' eläni', tüüd tennü' ja võidõlnu' inne meid.

Uma korgaol oll Petsere Peetri kogodusõh kohki' tuhat liigõht, tämbä' om kogodus tillõkõnõ – parhilla' om nimekirah 29 liigõht nii siih ku säälpuul kontrolljuunt.

Teno Pihkva Eesti konsulaadi juhataja Triinu Partsi iistvidamisõlõ om kogodusõ süämehas, õt kerik saasi' hoitus ja vahtsõlt Eesti kultuuriga' täidet, õt surnuaia' olõsi' kõrrah ni eesti ja seto matussidõ pääle matõtasi-i. Sool aastagal om ka' Eesti riik uma ala pandnu' ja toetas Petsere lutõri surnuaia kõrdategemist. Samasäänest toetust om vaia ka' setodõ poolõ pääl.

Mi kutsu kõiki, kiä' tahtva' hoita' ello õooh väarikah kerkoh, tulõma tegemä vabatahtlikku tüüd, annõtamma vai sis iistpalvõht pidämä. Kiä' tiid, õt tä om ristit Petsere Peetri kogodusõh, om edesi Petse-re kogodusõ liigõh. A õt miiki' tuud tiia, andkõ' hindäst tiidä' kogodusõ oppajalõ, juhatusõ liikmilõ vai Triinulõ.

Mi usu, õt Eestih ja muial ilmah om viil hulga inemisi, kinkõlõ õso kerigu saatust lätt kõrda.

Seto kultuuri nätäl sai vunki mano

Ku seto kultuuri nädäliga 11 aastakka tagasi alostõtu sai, oll' iihmārgist õnnõ Verska latsiaiah nädäli joosul õgapäävatside tegemiste mano seto kultuuri kōütä'. Tämbätsel pääväl või üldä', õt seto kultuuri nätäl avitas ināmbā säädä' tsihte ja mõtõlda' uma kultuuri ja keele edendamise pääle. Seto keeleh kõnõlõjit jääs veidembäst ja pääle kasusõ' nutilatsõ', kinkä edimāne kiil om inglise vai sūmboli kiil. Tuuperäst om seto keeleh kõnõlõminõ ja umakultuuri kōütmine õgapäävātsehe ello seto kultuuri hoitmisõst pātātštsä.

VABARNA JANE

Seto nädäli vedosnik

Kuis saia' inemisõ' inābā seto keeleh kõnõlõma vai uma kultuuri edesi andma? Tuul teemal mārgetivä' ka augustikuuh Antslah toimunu Vunki Mano talgopäivil Laanõotsa Anne-la ja Hõrna Aare. Võrokõisiga ütekuuh mārgetti vällä mõnõ' mõttõ', miä' avitasi vai hārgitāsi seto ja võro keele laembat pruukmist ja annasi vahtsõt vunki mano seto kultuuri nädälil (3.–9. oktoobri) ja võro keele nädälil (2.–8. novembri).

Võromaa Arenduskeskusõ toetusõl sai' valmis talgol vällämõtõld jutumulli mārgi' „KÕNÕLÕ MUKKA SETO KIILT“ ja „KÕNÕLÕ MUKKA VÕRO KIILT“. Mārgi kandmisõga saa ineminõ vällä näüdä-dä' hindä valmisolõkit umah keeleh kõnõlda'. Looda, õt tuud mārki õks kannõtas ja hābenedä-i oma kiilt pruuki'.

Üteldäs, õt vitsa painuta' noorõlt. Tuuperäst saiva' rinnamārgi kõik Setomaa latsiaidu latsõ' ja koolilatsõ'. Mārki oll' ka meenest seto nädäli sündmuisil ja mēngõ avvu-hinnast. Mārgi kujund Luiga Kristjan. Rinnamārgile lisast sai jutumulli mano panda' ka mõlõvihkuh uma profiilipildilõ. Jutumulli kohend sobivast Mark Martin.

Seto nätäl alaš 3. oktoobril Setomaa külli mēngõga Litvinah, 4. oktoobril korjusiva' inemisõ' Obinitša Muuseumi jutatamisõ pühapäivä pidāmā. Iispäävä, 5. oktoobril sai Verska Kultuurimaja morol vaht-

sõ tsõõriklava pääl Karmona naisi perrä ja tandsonaisi Lus-tiline ja Hõbõhhõdsõ' iistvidāmisel seto tand-so oppi' ja tandsi'.

Tõõsõpäävä, 6. oktoobril korjuva' latsõ' mēngõpää-väle Verska Noortõkeskusõ mano, õt lahendada' piltmõistatuisi Setomaa kotsilõ. 7. oktoobril oll' Obinitšah seto keele ja näpotiüü päiv ni Verskah jal tsõõriklava pääl seto lauluõtak üteh Verska kandi leelokoorõga Kuldatsäuk, Verska Naase' ni Lummo Kati leelokoor. Üteh laulõti ka Verska vahtsõ hāllü pääl, miä om ehtetü kultuurimaja ja latsi mēngõplatsi lähkohe.

Verska Muusigakoolih opaš seto pillilugudõ kuuhmēngmist ja vahtsidõ lugudõ luumist muusigamiis Vabarna Jalmar. 8. oktoobri kultuurihum-mogul Verska Gümnaasiumih teivä' IV-V klassi latsõ' valla-lõ uma piiragupuhveti. Väiko-Kuningriigih valitu nuurpernaane Kudre Kāti üteh tõi-siga oll' kotoh küdsānū piirakit uma aiaviljust. Kultuurihum-mogust üteh laulumāngõga võtsõ osa ka nuursootska Ausma Margit.

Seto nädälil jakkusi tegevuusi ka Meremäe ja Miktāmāe kuuli, koh oppusõ' kōüdeti seto kultuuriga.

Verska Muuseum oll' hüäst opmiskohast, koh sai pruumi' Seto Kuningriigi käsitüü-meistri Linnusõ Marje iistvõtmisõl pulgakõisiga pilo tegemist. Kõnõldi ni näüdä-ti vanno seto rõivit. Latsiaia

KÕNÕLÕ MUKKA SETO KIILT!

latsilõ kõnõldi muinasjut-tõ ja süüdi pörkna- ja kapsta-piirakut. Verska Latsiaia latsõ' kāve' seto sepä Jānesmäe Rai-vo sepikuah, Piusa Savikuah ja Obinitša Galeriih, õt oppi' pakutrükki tegemä.

8. oktoobril peeti pääliinah Talinah kultuurklubi Setoluu' seto jutussidõ õdakut. Seto nätäl lõppi 9. oktoobril Seto Kongressi tsõõriklavvaga Zoomi keskkonnah teemal „Üle ilma setodõ ütتهاardminõ“. Setomaa pääväst ja seto nädä-li tähistāmisõst ilmu ka 9. oktoobri Lõunõ-Eesti Posti-miis. Aoleheh om artikli ülembsootska Järvelilli Reinu-ga, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo päävanõmba ja sootska Hõrna Aarega ja pallosidõ tõi-siga.

Ütsjago seto nädäli tegemisi oll' üles säet ka seto nädäli mõlõvihkohe. Seto nädäli vik-toriinist võtsõ osa 38 koolilast ja 13 täüskasunut, kokko 51 inemist. Oll' kats kõrda ināmbā osalõjit ku minevä aastak. Koolilatsi arvõstusõh I kotu-sõ sai Linnusõ Anni; II kotu-sõ Riigi Toni-Marten, Ostiku Eret, Prosti Egert ja Saareki-vi Katariina-Lee, III kotusõ Roose Emilia ja Kudre Kāti. Täüskasunuidõ arvõstusõh

sai' I kotu-sõ Matvei Arvi ja Hoidmetsa Ilme;

II kotusõ Kapteni Eve; III kotusõ kultuuriklubi Setoluu'.

Täütä' sai ka BINGO mēngu, miä andsõ hüä ülevaato turismikotussist, koh inemi-sõ' ināmbā omma' kāunu'. Osa võtsõ 12 inemist, kiä' mārksēvā' kõik, õt omma' kāunu' Setomaal kikkaseeneh.

Seto nädäli välläkutsõna sai õgaüts mārki' uma postitusõ-lõ #setonätäl, õt ka tõõsõ' saasi tiidä', midä seto kultuuri-lõ umast om seto nädälil ette võetu. Loosi tiil avvuhinna võitnu Kala Ingrid postif pil-te uma Kriisa talo pindrist ja aiasaaduisist ja tehñas ummi esivanõmbit ja pereht perändi iist, Vabarna Maret lisasi pildi, koh pääl kolmõlõ Setomaa koolilõ tettü seto pupõkõsõ', ja Ingrid Toomtalu pildi' mihkli-päävält Talinah.

Seto nätäl ni võro keele nätäl novembrikuuh andva' ummi tegevustõga kindlahe kimmäst tukõ uma keele kõnõlõmisõlõ ja uma kultuuri edesiandmisõlõ.

Püvvāmi ka pääle seto nädä-lit hoita' meeheh, õt ku kõnõlõ-mõ, sis seto keeleh!

Aifumma seto kultuuri nädäli tugõmisõ iist Rahva-kultuuri Keskusõ seto perimüs-kultuuri toetusprogrammilõ.

Kauri Ulla.
Eräkogo pilt

Seto Küüki vidä iist Kauri Ulla

Kuvvamuudu sa löüdsit Seto Kõõgi tegevjuhi kotusõ?

Nii ku õks tämbätsel pää-väl – mi saa kõkkõ tiidä' läbi interneti. Ka' ma' panni tähele tüükuulutust mõ' oraamadut kaieh. Edimālt õnnõ silmssi, a mõnõ päävä peräst naksi kuul-tust vahtsõst otsma.

Kunas naksit tüühü?

Naksi pääle soo aastaga pärtlipääväl.

Määne ettevalmstus sul om? Kost sa peri olõt, midä olõt opnu' ja koh tüüh olnu'?

Ma olõ peri Verska kandist, Lobotka küläst Örsava järve veerest. Ma olõ lõpõtanu' Verska gümnaasiumi, pääle tuud lātsi Tarto ülikuuli luudus- ja tehnoloogiatiiduskunda kesk-kunnatehnoloogiast opma.

Gümnaasiumi ja ülikooli vaihõlõtsõl aol olli tüüh Verska talomuuusiumih ja tsāimajah. Pääle ülikooli lõpõtamist olli tüüh Jõhvi keskkunnateens-tüse luuduskaitsõ spetsialisti aamõdikotusõ pääl. Olli sääil puultõist aastakka ja sis kolõ tagasi Tartohe ja järgmātse' 13 aastakka olli tüüh PRIA kont-rolibüroo spetsialisti aamõdi-kotusõ pääl, peräst juhtivspet-silisti aamõdih.

Māntsit süüke sullõ hindāle meelüs tetä'?

Sõõgitegeminõ om mu jaost õgapäävāne asi. Ma arva, õt kotoh tett süük om tervüse ja hinge alos. Jahimehe naase-na ma tii väiga' hulga süüke mõtsaelājidõ lihast, minkõlõ panõ hüä meelega' mano Seto-maa põlda päält ja mõtsast korāat kraami. Mullõ meelüs ka' kütsä' kuukõ, kringlit, küpsis-sit ja piirakit.

Midä sa arvat kosti-pääväst?

Sool aastagal kāve ja kai

kostipäivä tsuut tõistmuudu, selle õt sis ma jo tiidse, õt ma olõ MTÜ Seto Küük tegevjuhi kotusõ pääle vasta vöödõt. Kostipäiv jätt kodotsõ ja hüä tundõ, sõõgi' olli' hüä maigu-ga' ja ummamuudu.

Midä arvat Seto Kõõgi innitsist tüütsihtest? Kuvvamuudu sa edesi läät?

Tähtsä om kostipäävä mõtõh ja kõrraldus ja tuud tiid piat MTÜ kindlahe edesi mine-mä. MTÜ võisi' kuuhtüüh liik-midõga' parhilla' tsuut tund-malda' vai unõhtõt sõõgiga' inābā tegeldä'.

Kuvvamuudu mahe istus su ilmavaatõga'?

Ma pia väiga' mahesõõgist ja proomi ka' eis' uma aiah hoita' mahedat juunt.

Kas om jo midägi' tegemi-sõl tegevjuhina?

Tegevjuhi aamõt om jo paknu' mullõ hulga vahtsit kogõ-muisi ja veenü' minnu kokko huvtavidõ inemisiga'. Naksi kokko säädmä MTÜd ja liikmit tutvustavva trükist. Kāsil om MTÜ veebilehe tegeminõ, kau-mah olõva projekti lõpõtami-nõ ja vahtsidõ alostaminõ.

Midä sa vällä hõikat seto küüke pernaisilõ?

Ma kutsu näid mõtlõmma uma latsiõi süüke pääle, midä vanaimä' ja vanaesä' paki', ja säält võtasi' midägi' unõssihe jäänüt umma küüki. Parhil-la' pakva' kõik pernaase' sõira, paksu putru ja suulliimi, a meil om viil hulga inābāt ja eiserā-list. Mul näütüses tulõ miilde vanavanaimä ahoh tett sakõ suurmõ-uapudõr.

Kõkkõ, midä tiit, tulõ tetä' süāmēga'. Sis om hing rahu ja süük hüä maiguga'!

Küüsse **KAUKSI ÜLLE**

Nuursuutüütäjä Kahuski Päivi tege seto keele mängu Meremäe kooli latsiga.

Eräkogo pilt

Umah keeleh

Ma täāmbā kõnõlõ umah keeleh,
umah keeleh ma kõnõli eelä',
uma kiil mul mammalt-papalt om meeheh,
ma taha, õt mu kiil ilmah eläs.

Ma hummõn kõnõlõ umah keeleh,
umma kiilt ma süāmēh hoia,
umah keeleh ma ütle kõigilõ tereh,
ütskõik määndseh liinah ma roida.

Parhilla' ma kõnõlõ umah keeleh,
ma tiiä, koh omma' mu juurõ',
õt mu latsil uma kiil olõsi meeheh
ka sis, ku nimä' kasusõ' suurõs.

RAHASEPÄ RAINER

Tulõkimmä savi kaibmisõst Setomaal ja Võromaal

NASSARI ELVI

Tulõkimmä' omma' nuu' savi', minkõ sulamispunkt nakas pääle 1500 kraadist. Tuud kuts- tas ka šamottsavist, säändsest savist kivve jalki šamottkiv- vest. Pääle vastapidämisõ korg- gölö kuumaalõ oll' olulinõ ka viil tuu, õt säändse' kivi' kan- nahti' vällä ka kõva' hapnõ- ainõ' (happed). Tuuperäst tet- ti nuist kivest ahovuudri', vab- rikidõ ravvasulatamisõ aho' ja -toro', keemiatüüstüse ano- ma', selle õt harilik savi möra- nõnu' ar'. Umal aol tetti ka aurukatlidõ aho' tulõkimmäs- test kivest. Olõ-s sis imeh, õt tulõkimmäs savi ja šamottkivi' oll' kalli' ja nuid veeti riiki sis- se, inne ku vällä tull', õt Eestih- ki om säändsit savvõ.

Riigih võeti suund raha kok- kohoiulõ, kaeti, kuis uma maa- varaga toimõ tulla'. 1930. aas- til, ku võeti tsiht ehtä' tulõ- kimmit tüüstüisi, meiereisit, koolimaio ja muid huunit, läts tulõkimmäs savi ja saviki- vi veigma muudu, tuu perrä oll' veiga suur nõudminõ. Seto- maal ja Lõuna-Eestih naati säänest rassõlt sulavat savvi otsma ja vällä kaibma.

Saviladõmidõ otsminõ nakas Eestih pääle uma riigi aol ja uurmistsiht panti pai- ka 1920. aastidõ lõpuh. Inne tuud, joba 1921 alost eestlane Peeter Matz Võromaal (Põlva kandih) savvõ uurmist – kaib' savvi, võtt pruumõ ja saaf nuu' Saksamaalõ uurmisõst. Tull- gi vällä, õt umaaolitsõ Joosu mõisa (Aleksandri vald) maiõ pääl löüdü säänest savvi, min- kõ sulamispunkt oll' 1530 kraati, mõnõl kogoni päält 1700. Aasta peräst sai Matz riig- i käest 35 aastast kaibmislua (kontsessiooni) pia 100 hekta- ril Oleski külä ja Joosu mõisa maiõ pääl. 1923. aasta suvõl nakas kaivandus pääle. Paika kutsti väärnime perrä Matsu talost, savvigi naati tuu perrä kutsma matsu vai joosu savist.

Aamõtikult oll' tüüstüse nimi Võru-Põlva tulekindla savi ja kaoliini kaivandus. 1929 oll' ärimis kaivandusõst mõõnu joba suurõ hulga savvi, 238 tonni kokko 11 725 krooni iist. Saviostja' oll' kõik Tall- na suurõmba' vabrigu': akt-

ŠAMOTT-FABRIK „ESTOŠAMOTT“
PETSERIMAA
INGENIEUR J. CLAUSEN

SAATEJAAM: PIUSA.

Tellijatel ja järelepärimistel palume pöörata vabriku kontori: Narva mnt. 16 Tallinn. Tel. 309-70.

Telegramm address: Marin-Tallinn

Panga arved:
A/S. Eesti Laenu Bank, Tallinn
A/S. Kredit Bank, Tallinn.

„E. Ch. F.“
EESTI TOORE SAVI „EChF“ iselä- lise keemilise käsitlemise läbi, pea- vad eesti ŠAMOTTKIVID „EChF“ sisemüüritul leegi ja šlekki mõ- judele sama hästi vastu, kui VÄLIS- MAA ŠAMOTTKIVID.

„EChF“ ANALÜÜS.
EESTI ŠAMOTTKIVI „EChF“ vastab isnu tema iseläraliku omadusele kvaliteedi poolest 70% kõikidele importeeritud šamott kividele. Eesti šamottkivid „EChF“ on GA- RANTEERITUD 24–26% PUHAST SA- VALUNDI (Al₂O₃) hariliku väljamaa šamottkividele on umbes 23–32% Al₂O₃. Kõrgeväärtuslikkude „EChF“ kivisordid on kuni 30–40% pu- hast savilunda (Al₂O₃). Peale selle on „EChF“ SAVI haruldasselt puhas ja iseläriselt vastupidav temperatu- ri kõikumistele ning kannatab vas- tuldavuse survel 200–300 kg. pr. cm. Fe₂O₃+CaO+MgO kogusisal- dusest on ligi 4–5% Kõrgeväärtus- listel „EChF“ kividel 2,5–3,5%. Kõik „EChF“ kivid omavad karakteristil- iselt põletatud pruuni värvi.

TAANI „DChF“
Iseläriselt kõrge tulekindluse 1730–1900° tervis soovitamine tuntud TAANI „DChF“ ŠAMOTTKIVE JA „DChF“ SAVI Tallinna ladust.

Kõikide tulekindlate katelde ja ahjude ässemõõrimiseks tarvitage vajadust mõõda EESTI „EChF“ ŠAMOTTKIVE JA TAANI „DChF“ ŠAMOTTKIVE, shilund mis ASJATUNDLIKU NÕUANNETE JÄREL, mis saavutata VASTUPIDAVUSE JA OSTUHIINNA mis VÄLJASPOOL IGASUGUST VÕISTLUST.

Hinnad väljaspool Igasugust võistlust.

DÄNISKE „DChF“
Für besondere hohe Feuerfestigkeit 1730–1900° Lieferung ab Lager Tallinn die bekannten DÄNISCHEN „DChF“ CHAMOTTESTEINE UND „DChF“ LEHM.

Für alle feuerfeste Kessel und Ofenmauerungen gebrauchen Sie nach Bedarf ESTRISCHE „EChF“ CHAMOTTESTEINE und DÄNISCHEN „DChF“ CHAMOTTESTEINE gemauert in unseren FACHMÄNNISCHEN MÄTCHLÄGER. Sie erreichen dann DAUERHAFTKEIT und AN- SCHAFFUNGSPREIS AUßER JEDIGEN KONKURRENZ.

Tallinn, 8. mail 1933

J. Clauseni šamottkivi ja -savivabrigu reklaam, 1933.

siaselts Franz Krull, Ilmarine, Aivaz ja Ko, Vinne-Balti tehasõ, Põha Paprõ- ja Puu- papi Vabrik, osäühisus Savi ja töösõki'. Tüülisi-kaibjit oll' kaivandusõh parembil päivil tüül kooni' 100, muido 37–40. Savi vidämisõst oll' vabrikuh hobõnõ ja auto. Ku oll' vih- madsõ ilma', oll' maa nii peh- meh, õt vidäminõ tull' katski jättä'. Matzil oll' 1930. aastidõ keskpäigast Tallnahe Kopli- he vanna kasarmuhe tett uma savitüüstüs, koh tetti saviano- mit ja tulõkimmit kivve. Tuu ettevõtminõ läts pankrotti, kuna paarimisi, šokolaadivab- rikant Brandmann, hüpäs alt ar'. Süüdü oll' arvada' Matzi keerolinõ haraktõr.

Peeter Matz oll' kirivä elo- käügiga ettevõtlik, a ka petjä miis. Nigu töösõki' rikka' ette- võtja', saadõti ka Matz Sta- lini aigu Siberähe, kost tull' tagasi. Timä jutu perrä olõvat Vorkutahe saatmisõst pääst- nü tuu, õt üts laagri juudi arst arvas nime perrä, õt Matz niisamatõ juut, ja kirot', õt keh- vä tervüse peräst kõlba-i Põh-

TELEGRAMM

Liik

67

Liik majandusministeerium

maee amet tallinn

EESTI VABARIIGI TELEGRAAF

fr petseri 118 13/12/28/6 11 24

laupaeval jaelin hiljaks saatsin raha

taena = lueues +

Lüüsi telegramm Tallnahe mäeaamõtilõ, 1937. Eesti Riigiarhiiv

ja tüüle. Savitüüstüse omanik sai viil vanah iäh tütre esäst ni elli Tallnah Nõmmõl, kuu- li 80-aastatsõna. Joosu savi oll' hinnat, Vinne aigu tarv- tõdi tuud Võrokivih kirbtsidõ tegemisõst.

Tulõkimmäst savvi löüti mitmih paigoh

Põhjalik savvõ uurminõ võeti ette kaubandus-tüüstüisminis- teeriumi mäeosakunna pal- võl. 1928. aasta suvõl and mäeaamõt lua kaibma, uur- ma ja savipruumõ võtma min- nä' geoloog Armin Öpikulõ ja üliopilasõlõ Edgar Krusen- bergilõ. Nimä' käve' Tarto- ja Pärnumaa lõunaosah, Võro- maal, Valgamaal ja joudsõ' ka Setomaalõ. Hüä' saviko- tusõ' löüti Võromaal Sännä kandi ürgoroh, koh arvati sää- nest savvi olõvat liki 50 000 tonni. A arvõstõdi, õt kotus oll' majandusligult halv – jäi raud- tiist kavvõ (23 km). Vähämbä' savikotusõ' oll' Võromaal viil Veriora vallah, Haavapäl ja Viru küläh.

Põhaligult tetti tutvust sääll Tarto-Petseri raudtii veerit- sidõ savvõga. Tulõkimmäst savvi löüti mitmõl puul: suu- rõmba' oll' Meremäe vallah Küllätüv-ä-Kasakova, Saatse-

rina vallah Lädinä ja Petseri vallah Väiko-Puravitsa küläh; vähämbä' Petseri lähkoh Kolo- vina, Butõrka ja Vammustõ küläh.

Nii ku asi avaligust sai, naati Petserimaalõ ärimiihi kaivan- dusi ja vabrikit tegemä. Lädi- näh, koh savitagavara arvati olõvat 2000 tonni, sai hindäle kaibmislua juut Karl Heinrich Aabrami poig Veinberg. Timä oll' joba 1927. aastal kauban- dus-tüüstüisministeeriumilt küüsunü lupa Saatserina valla küllih – Lädinäh ja Serbovah – savi uurmisõst. Aasta peräst luba anti, nõudminõ oll', õt õga aasta tull' vällä kaiba' 25 tonni savvi ni massa' õga savi- tonni päält riigilõ 2 krooni. 1932. aastal oll' timä Lädinäst kaibnu 10 tonni tulõkimmäst savvi. Eesti ao lõpuh oll' Vein- bergil savikaivandus joba ka Kolovinah. Savvi müüdi tuu- rõlt ja jauhatõdult. Ettevõtja eis' elli Irboska vaksalih, koh oll' ka timä äri, nimega Irbos- ka tulõkimmä savi kaivandus K. H. Weinberg. Irboska vaksal. Pääle tulõkimmä savi kaubõldi sääll ka valgõstpalova ahopotis- saviga, lubja ja liivaga.

Küllätüv-ä-Kasakova küläh hinnati savitagavarra 15 000 tonnihilõ. Sääll nakas 1931. aas- ta algusõh tulõkimmäst savvi

kaibma, jahvatama ja šamott- kivve tegemä Taani ärimis Johan Clausen. Vabrik Esto- šamott oll' Tuhkvitsa uja läh- koh Koidumetsa Fedoti krun- di pääl, ärikontor jalki Tallnah. Ettevõtjal oll' sõitmisõst uma massin – tuul aol õks uhkusõ- asi. Olli' mitmõ' vabriguhuunõ' ni massina', minkit aeti ümb- re vii jõul ni hobõssidõga. Kiv- ve ja savvi veeti Piusa vaksal- list raudtiid pite õgalõ poolõ üle Eesti. Mitmõh aoleheh oll' savi-/kivimüügi reklaamikuul- tusõ'. Tüüstüsel oll' ka raama- dukõsõna kauba nimekiri/hin- nakiri (kataloog).

Petseri vallah Väiko-Pura- vitsah oll' kontsessioon katõl Tallna mehel, sõaväeläsel Aleksander Simonil ja innidse- poltseinigul Johannes Sesteril. Viimäne oll' kavval ja ettevõt- lik miis. Arhiivih oma alalõ kiri, koh tä umma kunagist aamõti- velja kampa kuts, õt salahu- si asju aia' nii, õt riigi puult säet kõrralduistõst müüä hiil- li'. Tõistõst ildampa (1935) sai Petserimaalõ Kolovina külä lähkohe kaibmislua Tallna ärimis August Tahv, kinkõl oll' päälinah uma šamottkiv- ve vabrik. Arvada' tuu peräst, õt hinnalitsõ savi kaibmisõst oll' riigil vällä ant joba hul- ga kaibmislopõ (nuid saiõ' ka mõnõ' spekuländi'), saaf ühing Ehtüskivi 1939. aasta lõpuh mäeaamõtilõ palvõ, õt kol- mõ-nelä aasta joosul kaibmis- lupõ inämb vällä andasi-i.

„Savipalavik“ Setomaal

Petserimaa maavara' saiõ' 1930. aastil kuulsast. Ku inne kaibõti sääll kipsi, lubjakivve ja liiva, sis 1930. aastil sai huu sisse ookrõmulla (kaibõti Lau- rah) ja tulõkimmä savi vällä- kaibminõ ja müük. Savikuur- ma' naksi' Tallna poolõ viirdü- mä. Ku 1931. aastal veeti Pet- serist raudtiil 2 vagonit savvi (saatja Johannes Sester), sis 1935. aastal joba 29 vagonit. Üts vagonitäs mahu' 12 000–17 000 tonni. Telljist oll' mit- mõ' pääliina suurõ' ettevõttõ' nigu Riigi Palavakivitüüstüs, aktsiaseldsi' Ilmarine, Franz Krull, Rottermanni tehasõ', Lorupi klaasivabrik ja töösõ'. Ka Oro presidendilossi paran- dustõie jaost saadõti Setomaa savvi. Savvi saadõti kogoni Riiga.

Müügi iist sai hüvvä rah- ha ja olõ-s imeh, õt ka mõnõ' seto talomehe' naksi' sala- huksi savvi kaibma ja müümä. Õgas nimä' mõista-s pelädä', õt savi näide krundi pääl oll' riigi maavara, minkõ kaibmi- sõst tull' luba küüssü' ja riigimassu massa'. Nii naksigi' mõnõ' Väiko-Puravitsa, Kolo- vina ja Lädinä külä mehe' sav- vi uma maa päält kaibma ja müümä, julgõmba' salahuksi kogoni aamõtligult kaibmis- alalt (kontsessioonialalt). Tegeligult mõie' maamehe' ülesostjilõ savvi odava hinna- ga – inämbüiste saadi 30–50 krooni vagoni päält, kohe sisse oll' pääle savihinna arvõstõt ka tüüraha.

Kaubaherrä' eis' teene' edesi

müvveh mitmit kõrdi inämbä. Näütüsest mõie ärimis Simon 1935. aastal 49,5 tonni sav- vi kokko 1114,75 krooni iist, mia tähend', õt üte vagoni- tävvõ (12–17 tonni) savi iist sai rahha 270–380 krooni. Summast läts 24–34 krooni riigilõ, massa' tull' ka raudtiid pite vidämisõ iist, a siski oll' vaheltkasu kõva. Üte' vahelt- kauplõja' oll' Raagosinast peri vindläse', vele' Anuškini'. Nimä' küüsse' talomeestelt lua krundi pääl savvi kaiba'. Õgas peremiis eis' arvu saaki-s, ku mito tonni säält kaibõti. Savi saadõti Tallnahe August Tahvi šamottitüüstüsele.

Savimüük ai elo hukka

Mõnõl mehel läts tuu lualda kaibminõ ja müüminõ kallist massma. Nii johtu seto külä- mehe Lüüsi Tepoga (Stepan), kiä oll' Raagosinah veskipidäjä ja vormõ-palot ka savianomit. Kolovinah oll' täl talo, kotoh oll' haigõ naane ja kol' alaiäl- list last. Arvada' tullgi mehel mõtõh veidõ hõlpsambalt rah- ha tiini'. Palgaski külämehe' appi uma krundilõ kaibma ni mõigi 1935. aastal kats vagoni- täüt savvi ärimis Jaak Kullilõ. Sai ütevoori 80 ja tööõn vuur 60 krooni. Asi tull' vällä, 1936. aastal mõistõti 37-aastadsõlo taloperemehele kuu aigu ting- miisi vangimaia, a savi tull' kinni massa' katõkõrdsõ hin- naga – 280 krooni. Tuu oll' õks veiga suur raha ja vaesõl talo- mehel olõ-s tuud kõrraga kost- ki võtta'. Pruumõ külh peräst seletä', õt tuu 140 olõ-s kõik savimüügist saad, õt osa mass' ar' vidäjlilõ-abilistõlõ, a midägi avida-s – tull' massa maada' õga kuu kümne krooni kaup.

Algusõh miis masski, a ku võlgu jäi, naati saatma kirju, õt vara pandas vällähõikmi- sõ-ülepakmisõ müüki. Hädä oll' tuuh, õt keväjäne suurve- si oll' ar' veenü veskitammi ni jauhata' olõ-s võimalik, paran- daminõ niilõ rahha. Lüüs saaf Tallnahe mäeaamõtilõ kogo- ni telegrammõ kintüsegä, õt võlg saa pia ar' massõt. Luba- si, õt elojärg lätt parembast, ku latsõ' saa suvõst võõridõ mano karja saata'. Kolmõ aas- ta peräst oll' suur osa võlast massõt, jäi viil 80 krooni. Viimätsch hädäh oll' mehel saa- dõt palvõkiri – kõüdetägu' tim- mä võlast vallalõ, kuna naane haigõ ja hindälgi tervüs käest lännü (tinakihvitüs potivaa- bast) ni pallõ rahha lännü arstmisõ pääle, võlgugi viil. Vallalt perräküüsumisõ pääle anti tiidä', õt kolmõ alaiälitsõ latsõga vanõmba elojärg om kehvi, mäeaamõt jättki perä- mätse võlaosa sisse nõudmal- da. Arvada' tuuperäst kah, õt kukki pallõ oll' riik saanu rah- ha ka tuust ar' võet (konfiskeer- rit) savi müügist.

Vinne aol peräst sõta läts Kolovinah savikaibminõ ede- si, savvi viidi Petseri lähko- he kirbidsävabrikoh. Peräst, 1970. aastil kaibõti Väiko- ja Suurõ-Puravitsa savvi, õt tetä' anomit ja ehtüsplaatõ Petseri/ Maiski keraamikasavotah.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiyllle@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõd Vallah) Sarapuu Indrek, tel 522 0661, e-post: indrek.sarapuu@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Öio
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit

Setomaa kolleegium: Kõlviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Öio, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriõ Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.

Trükjä: Printall AS

Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõd Vallah Setomaa vald.

KAASTÜÜ' saata': kauksiyllle@gmail.com
vii Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': karin.viljus@setomaa.ee
Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.

Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Merekooli õppurid immatrikuleeriti Värskas

Tänavu toimus Eesti Merekooli kutseõppurite immatrikuleerimine vast avatud Värskas sadamas.

INDREK SARAPUU

Sadama ja promenaadi töid rahastati Eesti-Vene piiriülese koostööprogrammi toel, mida kaastrahastasid Euroopa Liit, Eesti Vabariik ja Vene Föderatsioon. Setomaa valla keskusese saabuvad tulevased laevanduse ja merenduse spetsialistid Tallinnast ja Tartust.

Eesti Merekooli pilk on pööratud nii merele kui ka siseveete laevandusele. Eesti Merekoolist saadud tarkusega juhitakse laevu maailmamerel ning meie koduse Eesti järvi ja jõgesid ühendavatel veeteedel.

Merekool on kutseõppeasutus, mis võimaldab mitmekülgset merendusala kutseharidust, loob tingimused õppurite kujunemiseks edumeelseteks isiksusteks, kellel on hea erialane ettevalmistus, kes järgivad kutse-eetika norme, peavad kinni ühiskonna käitumisnormidest ja elukestva õppe põhimõtetest ning on konkurentsivõimelised Eesti ja rahvusvahelisel tööturul. Kool asub nii Tallinnas kui Tartus, kus õpetatakse siseveelaeva laevajuhi eriala.

Eesti Merekooli Tartu filiaali juhataja Indrek Särj ütles, et Setomaaga on koolil tugevad sidemed.

„Serätsüvä külast oli pärit Eesti Merekooli õpetaja ja kauaaegne merekooli Tartu osakonna juhataja Paul Koo-

Merekooli juhid Indrek Särj ja Tarmo Sööt andmas Värskas sadama kail vallavanem Raul Kudrele üle kooli meeneid.

Foto: Indrek Sarapuu

ser. Temale, nagu ka tänasele õpetaja elutöö laureadile kapten Lembit Põllule on kool tänulik selle eest, et nad suutsid tagada Eesti Merekooli siseveelaevanduse alase õppetöö säilimise ja arenemise Tartus,“ rääkis Särj.

Siseveelaevandus püsib ka siis, kui merelaevanduses on möön, aga oma püsimisega annab siseveelaevandus tuge ja uusi mõtteid ka meresõitjate jätkamiseks. Seda tõdes ka Värskas sadama operaator Seto Line, kelle Värskas lähel toimuv ringreis ja teised reisirid olid sel suvel äärmiselt populaarsed.

Värskas ja Võõpsus on olnud aegade vältel tähtsad sada-

mad laevade teekonnal Tartust Pihkvasse. Oli aeg, mil siin käis sadamate ja rahvas- vahel laevadega vilgas kaubavahetus ning tsariajal olid Setomaa sadamad kuulsad nii Eestis kui Venemaal.

Eesti siseveelaevanduse jaoks on nii Värskas käima pandud laevaliini kui Värskas sadama avamine väga oluliseks sündmuseks. Tunnustust väärivalt edukas on olnud ka Setomaa juurtega laevafirma Seto Line, mis korraldab laevaliine Värskas ning Tartu linnas ja teeb laevadega reise ka Piiressaarele.

Särj nentis, et laevaliiniid maailmamerel näevad prae-

gu mõõnaega ning reisijate hulk on ka Läänemerel tublisti vähenenud. „Seda rõõmustavam on siseveelaevanduse puhul märkida, et siin ei ole reisijaid jäänud vähe- maks, vaid huvi on pigem kasvanud. Sisevete liinidele on toodud uusi laevu, avatud on uusi huvitavaid sadamakoh- ti ja meie siseveelaevastiku võimalusi on nautinud järjest innukamalt ka külalised Lätist, Soomest ja mujalt.“

Eesti Merekooli immatrikuleerimisega Värskas näidati noortele meremeestele suund tervislike eluviiside, lootus- rikka tulevikuvaate ja tarmuka tegutsemise poole.

Mikitamäele plaanitakse ehitada hooldekodu

Setomaa valda Mikitamäele on planeeritud ehitada uus ligi- nullenergiahoone, mis hakkab pakkuma peremaja tüüpi hooldekoduteenust. Kokku rajatakse 19 teenusekohta, millest seitse on ühekohalised ja kuus kahekohalised toad.

Peremaja tüüpi hooldekodu rajamise eesmärgiks on tagada vajaduspõhine ja efektiivne hooldekoduteenus. Setomaa valla elanikkonnast on märkimisväärselt suur osakaal eakatel ja puuetega inimestel. Seega on valla korraldataval sotsiaalhoolekandl väga oluline roll valla elanike elamisväärsuse elukeskkonna kujundamisel.

Uue hoone ehitamine võimaldab lõpetada Meremäel hooldekoduteenuse osutamise, kuna tulenevalt hooldekoduteenusele seatud nõuetest pole korterelamus pikas perspektiivis enam võimalik teenust osutada ega tagada kvaliteetseid elutingimusi. Need senised kliendid, kes saavad iseseisvalt hakkama, asuvad elama peremaja tüüpi hoones.

Uue ligi nullenergiahoone

rajamise eeltingimusteks on vähendada vallavalitsuse hallatavate suure energiakuluga hoonete hulka või nende koe- tavat pinda samas mahus uue rajatava hoonega.

Selle tingimuse täitmiseks on lammutatud siiani tühjalt seisnud Saatse kultuurimaja, mille asemele on vald alustanud külaplatsile uute rajatiste planeerimist. Saatse kultuurimaja ajaloolised mälestused talletatakse külaplatsi infotahvliile.

Peremaja tüüpi hooldekodu ehitatakse „Riigi eelarvestra- teegia 2017–2020“ meetmest „Energiatõhususe ja taastuv- energia kasutuse edendamise avaliku sektori hoonetes“. Täna on valminud uue, keskkonnasäästliku hoone põhiprojekt ning vallavalitsus alustab ehitamist peale ehitushanke läbiviimist, eeldata- valt 2021. aasta alguses.

Setomaa vallavalitsus

■ **Lisainfo:** Ulvi Oper, valla arendusspetsialist, ulvi.oper@setomaa.ee

Mikitamäe tulevase hooldekodu 3D mudel.

Setomaa vald tervitas 2019. aastal sündinud vallakodanikke

INDREK SARAPUU

Kokku registreeriti eelmisel aastal Setomaa valda 25 last. Traditsiooniliselt lastekaitse- päeval toimuv sündmus lük- kus kriisilukorra tõttu sügis- sesse. Nimelised kruusid anti kätte Värskas Veekeskuses.

Värskas Veekeskuse Polo- da nurga saali tuli 5. oktoobril vallavanema Raul Kudre vas- tuvõtule 10 peret. Lastele kin- giti Piusa Savikojas valmista- tud nimelised kruusid ja Värskas raamatukogu poolt raamat „Pisike puu“.

Kuna sündmus toimus seto kultuuri nädalal, õpetati Jane Vabarna ja tema tütre Doora Toomiste eestvedamisel las- tele pudrukeetmise ja „Lello“ laulu.

Veekeskuse mängusaal pak- kus lastele mängulusti ja ühi- se tordisöömise ajal tutvuti kohaletulnud peredega. Näki

kohviku kaetud peolaul olid temaatilised suupisted, mis pakkusid tõelist silmailu.

Kõik, kellel polnud võima- lust kohale tulla, saavad mee- ned kätte Setomaa Vallavalit-

suse kantseleispetsialisti Mar- garita Kõdala käest. Info tele- fonil 796 4733.

Vastuvõtule oli saabunud 10 Setomaa vallas elavat peret.

Foto: Setomaa vallavalitsus

Setomaa Vallavalitsus ootab kandidaate Anne Vabarna nimelisele omakultuuripreemiale

Setomaa Vallavalitsus kuulutab välja kandidaatide esitamise Anne Vabarna nimelisele omakultuuripreemiale. Preemia antakse traditsioonilise seto pärimuskultuuri edasikandmisel tehtud silmapaistva töö eest preemia väljaandmise aastal.

Välja antakse kaks 500 euro suurust omakultuuripreemiat:

- preemia inimesele või kollektiivile Setomaa vallast;
- preemia inimesele või kollektiivile väljastpoolt Setomaa valda.

Kandidaatide esitamise tähtaeg on 16. november 2020.

Kirjalikus ettepanekus tuleb välja tuua järgmised andmed:

- kandidaadi või kollektiivi nimi ja kontaktandmed;
- preemia väljaandmise aastal tehtud ja tunnustust leidnud töö kirjeldus;
- ettepaneku esitaja nimi ja kontaktandmed.

Ettepanekud esitada aadressil Setomaa Vallavalitsus, Pikk 12, Värskas alevik, Setomaa vald, 64001, Võru maakond või e-posti teel vald@setomaa.ee.

Preemiad antakse kätte omakultuuriõhtul 21. detsembril 2020 Värskas Kultuurimajas.

Anne Vabarna nimeline omakultuuripreemia on auhind, mida antakse seto pärimuskultuuri edasikandmisel tehtud silma- paistva töö eest. Aastatel 1995–2016 andis preemiat välja Värskas vald, 2017. aastast annab preemiat välja Setomaa vald. Preemia laureaadid kuulutatakse välja ja preemia antakse üle Anne Vabarna sünniaastapäeva (21. detsembril) nädalal. Igal aastal antakse välja kaks preemiat, neist üks inimesele või kollektiivile Setomaa vallast (varem Värskas vallast) ja teine inimesele või kollektiivile väljastpoolt Setomaa valda. Iga nelja aasta tagant antakse välja elutööpreemiat. Preemiate andmist toetab Kultuuriministeerium.

Kuidas aasta kulgeb?

Sügis surub päikesepaistelise ilusate mälestustega suve kõrvale ja näitab aja vääramatut liikumist uue aasta poole. Setomaa vallal on samuti ootamas ees uus eelarveaasta ja käesoleva aasta lõpetamine. Kokkuvõttes võib kinnitada, et oleme eelarveliselt sellel aastal hakkama saanud ja pole pidanud inimeste ja allasutuste eelarvetes midagi kärpima. Saime koos riigi toetusega tervise- ja majanduskriisist suhteliselt kergelt üle. Kõik allasutused olid piirangute kehtestamisel ja nendest kinnipidamisel tublid. Nüüd on aeg õppida selles olukorras elama ja tegutsema.

Seda aastat võime nimetada suurte investeringute valmimise aastaks. Realiseerusid EL projektid, milleks on Värskas Sadam ja Saatse tee. Petserimaa Vabadussamba eestvedajaks oli SA Setu Kultuuri Fond ja Örsava järve kaldal kõrgub Muuseumide konsortsiumisse kuuluv Reegi maja. Samas on meil käsil mitu projekti. Rahalises plaanis on suurim Mikitamäe peretüüpi hooldekodu rajamine, aga emotsionaalses plaanis ehk Luhamaa külakeskuse ehitus. Nähtavaim investeering on tänavavalgustuse rekonstrueerimine üle valla. Hanke tulemused saavad kohe selgeks Meremäe koolimaja ja Mikitamäe spordiväljaku osas ning olemas on ka järgmisel kevadel teede remondi teostaja. Vallale on lähitulevikus suurim väljakutses Värskas Gümnaasiumi rekonstrueerimine.

Talve poole kiigates on natuke kurb, et ei leidnud lumetõrje teostajaid üle valla kõikidesse piirkondadesse, aga tuleb uus hange ja vana lükkaja ei lubanud elanikke ka ikka hätta jätta.

Uue eelarve valguses ei saa me lubada kulude kasvu tõusu, sest eeldatavalt ei tõuse ka tulud. Püüame vallavalitsuses jätkata usinalt projektide kirjutamist ja lisaraha valda toomist ning käsil olevate projektide elluviimist.

Inimesed on Setomaa raudvara ja nende üritused on Eestis tuntud. Jätkakem samas vaimus!

RAUL KUDRE,
Setomaa
vallavanem

Detailplaneeringud

ERIKA JOONAS

Setomaa vallavalitsuse majandus- ja arendusosakonna juhataja

11. novembrist 12. detsembrini 2020 toimub Ani detailplaneeringu avalik väljapanek. Planeeritav ala asub Setomaa vallas Väike-Rõsna külas, selle suurus 5,23 ha. Detailplaneeringu eesmärk on katastrilise jagamine, ehitusõiguse määramine, juurdepääsutee määramine. Detailplaneeringuga saab tutvuda Värskas raa-

matukogus E, T, K, R 10-17; N 12-19 ja L 10-14 ja elektrooniliselt Setomaa valla veebilehel.

Väljapaneku kestel saab planeeringu kohta esitada ettepanekuid ja vastuväiteid kirjalikult Setomaa Vallavalitsusele aadressil Pikk tn 12, Värskas alevik, Setomaa vald, Võru maakond 64001 või e-postile vald@setomaa.ee.

Värskas aleviku Pikk tn 33 ja Pikk tn 52 detailplaneeringu eskiisi avalik arutelu toimus 6. oktoobril Värskas kultuurikeskuses.

Setomaa Vallavolikogu istung 24.09.2020 Värskas

■ SA Tartu 2024 regionaalne koordinaator Annela Laaneots tutvustas Euroopa kultuuripealinna Tartu 2024 programmi.

■ Otsustati sõlmida sihtasutusega Tartu 2024 koostööleping, mille eesmärgiks on Euroopa kultuuripealinna Tartu 2024

tegevuste rahastamine, kohalike omavalitsuste toetuse jagunemine ja kohalike omavalitsuste koostöö.

■ Toimus Setomaa vallas tegutsevate rahvaraamatukogude ümberkorraldamise eelnõu esimene lugemine.

Vald sai uue mobiilse elektrigeneraatori

INDREK SARAPUU

Setomaa vald sai kriisiajaks võimekust juurde, soetades 48kW elektrigeneraatori, mis pärit otse Itaaliast.

Generaator tagab kriisistabiili – vallamaja ja kultuurikeskuse elektritootmisega varustatuse. Hoonele ehitati ka vastav ümberlülitamiskilp.

Vallavanem Raul Kudre sõnul hoiab generaator raha kokku ka suuremate vabaõhuürituste korraldamisel ning saab sõita vajadusel hooldekodudesse või mujale, kus kriisilukorras elektrivooluga probleeme võib tekkida.

„Ka hooldekodudele luuakse ümberlülitamise võimalused,“ kinnitas vallavanem. „Generaatori saab viia sinna, kus tema järele kõige suurem vajadus.“

Pumplate jaoks on Setomaa Haldus samuti generaatorid muretsenud, mis tähendab seda, et vähemalt vesi peaks

inimesteni jõudma.

Generaator on soetatud val-

la enda vahenditest ja selle maksumus oli 18 000 eurot.

Uus mobiilne generaator.

Foto: Indrek Sarapuu

Valla üldplaneeringu eskiislahenduse ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõu avalik väljapanek

12. oktoobrist kuni 11. novembrini 2020 toimub Setomaa valla üldplaneeringu eskiislahenduse ja keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande eelnõu avalik väljapanek.

Setomaa valla üldplaneering ja keskkonnamõju strateegiline hindamine algatati Setomaa Vallavolikogu 27.09.2018 otsusega nr 41.

Planeering hõlmab kogu Setomaa valla territooriumi, ala suurus on 463,2 km². Üldplaneeringuga määratakse valla ruumilised arengusuunad, üldised ehitustin-

gimused, detailplaneeringu koostamise kohustusega alad, tiheasustusalad, reeglid väärtuslike alade säilitamiseks jm vajalikud põhimõtted arengukujundamiseks.

Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) eesmärk on valla arenguga kaasneva võivate majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste mõjude hindamine looduskesksele, inimese tervisele ja heaolule ning ebasoodsat mõju leevendavate meetmete väljapakkumine.

Kui ruumiotsuste tegemisel ning tegevuste elluviimi-

sel järgitakse üldplaneeringuga seatud kokkuleppeid ning KSH-s käsitletud meetmeid, ei too maakasutuse ja tingimuste rakendamine eeldatavalt kaasa olulisi negatiivseid keskkonnamõjusid. Keskkonnamõju strateegilise hindamise tulemused kajastuvad üldplaneeringu lahenduses.

Eskiislahendusega saab tutvuda paberkandjal Värskas raamatukogus, Mikitamäe teeninduspunktis ja Meremäe teeninduspunktis ning Setomaa valla veebilehel (<https://setomaa.kovtp.ee/uldplaneering>).

Ettepanekud palume esita-

da kirjalikult Setomaa Vallavalitsuse postiaadressile Pikk tn 12, 64001 Värskas alevik, Setomaa vald või e-posti aadressile vald@setomaa.ee hiljemalt 12. novembriks 2020.

Täiendavat infot üldplaneeringu ja KSH eelnõu kohta saab Setomaa Vallavalitsuse majandus- ja arendusosakonna juhatajalt (tel 796 4647, e-post Erika.joonas@setomaa.ee).

Pärast avalikku väljapanekut toimuvad avalikud arutelud, millest teavitatakse eraldi pärast avaliku väljapaneku lõppu.

Setomaa vallavalitsus

Mikitamäel lammutatakse vana sigala

Setomaa vallas Mikitamäe külas alustatakse selle aasta novembris vana sigalahoone lammutustöödega. Lammutatav hoone asub Mikitamäel tiheasustusalas, kus läheduses on mitmeid eluhooneid, kortermaja, pood, bussijaam ja rannaala. Sigalahoone on lagununud, katus varisemisohlik, kohati ka sisse vajunud. Mida kauem hoone amortiseerub tühjana, seda ohtlikumaks muutub see keskkonnale ja inimestele. Ehitise lammutamine võimaldab vältida võimalikke õnnetusjuhtumeid.

Vana sigalahoone lammutamise eesmärk on muuta Mikitamäe küla südames asuva rannaala ümbrus esinduslikuks ning visuaalselt atraktiivsemaks üldkasutatavaks puhkealaks ning turvaliseks elukeskkonnaks ümbruses asuvate eluhoonete ja kortermaja elanikele.

Lammutustööd teostab A.K. Montage OÜ ning töödele osutab omanikujärelevaletust OÜ Äärejuht. Vana sigalahoone lammutustööd teostatakse SA KredEx toetuse abil.

Setomaa vallavalitsus

Lammutamisele minev hoone.

Foto: Setomaa vallavalitsus

■ **Lisainfo:** Ulvi Oper, valla arendusspetsialist, ulvi.oper@setomaa.ee

Sõlmiti koostöölepe Tartu 2024ga

Setomaa valla volikogu kiitis 24. septembril heaks koostöölepingu sõlmimise Euroopa kultuuripealinna Tartu 2024ga.

ANNELA LAANEOTS
INDREK SARAPUU

Setomaa vald osaleb seeläbi Eesti 2024. aasta tippündmuse ettevalmistamises ja läbiviimises. Vald panustab ja saab osa nii Tartu 2024 kultuuri-programmist, koolitustest kui turistide siia kutsumise nimel tehtavast turundusest.

„Tänased volikogude otsused on kahtlemata versta-postiks Tartu linna ja Lõuna-Eesti omavalitsuste partnerluses eduka Euroopa kultuuripealinna nimel. Koostööleping annab meile tugeva aluse, et korraldada ühiselt üks Eesti 2024. aasta tippündmusest, mille edukast ja silmapaistvast teostumisest võidab nii meie regioon kui terve riik,“ kinnitas sihtasutuse Tartu 2024 juht Priit Mikk.

Kokku teeb Euroopa kultuuripealinna nimel koostööd 20 Lõuna-Eesti omavalitsust.

Koostöölepingus kinnitavad Tartu linna poolt asutatud sihtasutus Tartu 2024 ja omavalitsused, et Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 viiakse ellu osapoolte igakülgse koostöös ning ühiselt pingutatakse selle nimel, et kõigis omavalitsustes toimuks selle raames unikaalseid sündmusi.

„Järgnevate aastate töö käib selle nimel, et valmiv Tartu

Setomaa vallavolikogu ja vallavalitsuse ühiselt pärast koostöölepingule roheline tule andmise otsust.

Foto: Indrek Sarapuu

2024 programm pakuks elamus- ja vallaelanikele, erinevaid osalusvõimalusi kogukondadele ning uusi teadmisi ja kogemusi kohalikele korraldajatele,“ kirjeldas Tartu 2024 regionaalne koordinaator Annela Laaneots, mida Euroopa kultuuripealinn kaasa toob.

Setomaa vallavanem Raul Kudre leidis, et koostööleping on unikaalne võimalus vallale ja Setomaale tervikuna.

„Koostöö laseb paista välja kultuuripealinna programmis oma ainulaadse kultuuriga ja UNESCO vaimsesse kultuuripärandisse kuuluva seto leeloga,“ sõnas vallavanem. „Lööme kaasa ja näitame Euroopale, et

Lõuna-Eestisse on põhjust ka hiljem tagasi tulla.“

Ettevalmistused viiakse läbi mitmel tasandil

Koostöölepingus on kirjeldatud omavalitsuste ja sihtasutuse Tartu 2024 paljutahuline koostöö. Kõigi omavalitsuste juhid kuuluvad Tartu 2024 Omavalitsusjuhtide Foorumisse, mis koguneb minimaalselt kaks korda aastas oluliste küsimuste aruteludeks. Omavalitsusjuhtide foorum teeb ka ettepaneku Lõuna-Eesti omavalitsusjuhtide esindaja määramiseks sihtasutuse nõukogusse.

Kultuuripealinna etteval-

mistamise protsessi sujuvaks kulgemiseks on iga omavalitsus määranud ühe isiku, kes on kultuuripealinna ettevalmistamise protsessis kontaktisikuks ning kelle kaudu toimub informatsiooni vahendamine ja kokkulepete ettevalmistamine omavalitsusega.

Koostöölepinguga liitunud omavalitsuste kultuurivaldkonna töötajad kaasatakse kultuuripealinna kultuuritöötajate võrgustikku ja avalike suhete valdkonna töötajaid kultuuripealinna kommunikatsioonivõrgustikku.

Sihtasutus Tartu 2024 teeb tihedat koostööd ka Lõuna-Eesti maakondlike arendusorganisatsioonidega. Iga kaa-

satud maakonna arendusorganisatsiooni ja Viljandi linnavalitsuse poolt nimetatud kultuurijuht kuulub kultuuripealinna programmi ettevalmistavasse regionaalsesse ekspertkomisjoni, mis nõustab sihtasutust kultuuripealinna programmi regionaalse osa ettevalmistamisel.

Samuti on koostöölepingus määratletud finantseerimis- ja põhimõtted, mis on arvatud vastavalt omavalitsuse elanike arvule printsiibil, et teiste avalikust või erasektorist pärit rahastajate toetus tegevuste elluviimiseks on suurem kui konkreetse omavalitsuse panus.

Koostöölepingule lisandub

igal aastal sihtasutuse ja iga omavalitsuse vaheline tegevuskava. Aasta lõppedes esitab SA Tartu 2024 vastavale omavalitsusele aruande tegevuskava elluviimise kohta. Esimesed tegevuskavad koostatakse 2021. aastaks ning esimesed aruanded 2022. aasta alguseks.

Euroopa kultuuripealinna majanduslik mõju

Kultuuripealinn on suursündmus, millel on ka majanduslik mõju. „Tiitliaastal toimuv mõjutab eelnevate kogemuste näitel positiivselt nii siin oobivate kui ühepäevaturistide arvu, majutus-, toitlustus- või transpordiettevõtete käivet, loomemajandust ning teisi tugiteenuste pakkujaid,“ rääkis Priit Mikk.

Kohalikku ettevõtlust toetab see, et kultuuripealinna ürituste ettevalmistamises ja elluviimises osalemine annab vallale ja siin tegutsevatele asutustele mitmekülgseid võimalusi mainekujunduseks ning väljundeid Tartu 2024 välis- ja riigisisese turunduses ja kommunikatsioonis.

Priit Miku sõnul on kultuuripealinna elluviimine seetõttu pikaajaline investeering. „Võime korraldada rahvusvahelisi üritusi ja kasvanud tuntuus jäävad piirkonnale kasu tooma ka pärast 2024. aasta lõppu,“ osutas Tartu 2024 juht. „Pikaajalised kogemused on näidanud, et just kultuur on parim viis teha maailmas suuremaks nii Setomaa valda ja Lõuna-Eestit kui tervet meie riiki. Meie lähiaja suurim ühine võimalus selleks on Euroopa 2024. aasta kultuuripealinn.“

Reegi maja esimene suvehooaeg

Värskas Örsava järve kõrgel kaldal seisab uhke roheline torni ja paljude akendega maja. Aasta jooksul võisid möödunud näha, kuidas aastaid tühjana seisnud vana ja väsinud hoone ajalooks sai ning asendus peagi uue, küll veidi suurema, kuid muidu täpse koopiaga. Usutavasti ka kindral Reek, kes 1926. aastal asutas Värskasse Eesti Kaitseväge Petseri Põhjalaagri ning kelle suveresidentsiks see maja oli, võiks sellise pöördega rahul olla.

Kindral Reegi maja avati külastajatele juuni alguses. Aasta on turismisektorile küll üsna keeruline olnud, kuid toredaid külalisi ja põnevaid kohtumisi on jagunud igasse päeva.

Majas toimetavad kaks pere-naist, Hellika Kõrmas ja Maarja Tein. Suure maja korrashoidmine ja ürituste ettevalmistamine võtab oma aja, kuid ilma hea sõna ja naeratuseta pole küll ükski klient pidanud lahkuma.

Külalisi on laias laastus kah-

Reegi maja on esitatud nii mõnelegi arhitektuuri- kui ka renoveeritud ehitiste konkursile.

Foto: Veiko Linnus

te sorti – need, kes Põhjalaagri ajaloo kohta midagi ei tea, ja teised, kel kohaga oma isiklikum seos. Igatahes maja renoveerimise ja värsket ilmet üle rõõmustavad kõik ja peavad seda väga oluliseks. Seda tõendavad ka riigihalduse ministrilt Jaak Aabilt saadud tänukiri Eestimaa kaunistamise eest ning nominatsioon Muinsuskaitseameti aastapreemiate jagami-

sel pärandihoidja kategoorias.

Suve jooksul sattus Värskasse nostalgiareisile palju ka neid, kes suved õpetajate laagris veetnud.

Külas käis vanapaar, kelle sõnul suvitasid nad 1980ndatel õpetajate seminari arsti kutsel Paul Lehestiku õue peal ning võtsid osa kõikidest kultuurisündmustest, mis õpetajatele mõeldud olid, kaasa

arvatud paadi peal tehtavatest loengutest jne. Vanapapi: „Me saime Värskas suve jooksul rohkem kultuuri kui Tallinnas terve aasta peale kokku!“

Siia sattus käima ka kauaegne koolidirektor, kes samuti Värskas direktorite täiendõppel käis ja meenutas: „Kell 10 võeti elekter ära, aga Eino ajas oma Moskvitši ette ja pidu käis edasi!“

Paljudel on sellest ajast värvikad mälestusi ning uuel aastal on plaanis Reegi majas korraldada õpetajate seminaril olnud töötajate ja õpetajate kokkutulek-jutuõhtu. Ka see on osa Põhjalaagri ajaloost.

Nii nagu Tallinna linn ei saa kunagi valmis, jagub ka Reegi maja jaoks uusi mõtteid, mida teoks teha. Väljaarendamist ootab õueala ning tahame täiendada ka lastele mõeldud ekspositsiooni osa. Kui suvel on Reegi majast võimalik laenutada jalgrattaid, paate ja vesirattaid, siis nüüd ootame pikisilmi talve, mis kaanetaks Örsava järve ning annaks võimaluse uisulaenutusele.

Eesmärk on ka madalhooajal külastajaid Reegi maja juurde tuua ja seetõttu planeerime erinevaid loovus- ning filmiõhtuid.

Samuti on Reegi maja suurepärane ja õdus koht koolituste, koosolekute, seminaride, filmiõhtute, kontsertide ja muude pidulikumat sündmuste korraldamiseks. Kel seda laadi soov, saab ühendust võtta telefonil 5887 8676 või reegimaja@setomuseum.ee.

Kohtumiseni Reegi majas!

Setomaa Muuseumid

www.setomuseum.ee

Näitusmüügi jaoks oodatakse käsitööd ja talutooteid

Võrumaa Arenduskeskuse eestvedamisel jätkub traditsiooniline Võru maakonna meistrite jõulueelne käsitöö näitusmüük ja talutoodangu turg Tallinnas Toompea lossis ning ministeeriumite ühishoones. Oma toodanguga oleme oodatud kauplema 3. detsembril ministeeriumite ühishoones toimuvale jõululaadale ja 7.–8. detsembril Riigikogusse. Riigikogus toimub käsitöö näitusmüük juba 20. korda – seega soovime, et meie väljapanekul on juures ka juubelihõngu.

Käsitöö, hoidiste ja talutoodangu kogumine toimub 26.–29. novembrini kell 12–16 Rõuge Kunstikuuks (Võru mnt 1, Rõuge). Oma toodangu pakumine tuleb kooskõlastada Lya Veskiga, tel 5552 3366.

Käsitöö puhul on oluline, et näitusmüügile esitatud esemed oleksid kvaliteetsed, omanäolised ning uudsed. Kodu valmistatud hoidiste ja muu toidukraami pakkuja peab omama veterinaar- ja toiduameti poolt välja antud tunnustamise/teavitamise otsust. Näitusmüügile esitatud kaubast teeb valiku korraldusmeeskond.

Võrumaa Arenduskeskus

Mi man om, midä uuri'

RAUDOJAAHTO

Keväjä tetti Verskah Õrsava järve korgõ perve pääl vallalõ Nikolai Reegi innine suvõma-ja – parhilla’ kand tä külas-tuskeskusõ nimme. Ka Seto Instituut saiõ sinnä’ hindä-le tarõköso. Lisast tetti meele ülesandõst avatu raamaduko-go jaost kokko otsi’ ja lugõ-misõst vällä panda’ nii pallõ, ku saa, sääntsit raamatit, mis om vällä ant seto keeleh, om kirotoṭ Setomaa kottalõ. Om tuust sõs loodus, kultuur vai hoopis juturaamadu’. Niimuudu mi naksigi tuud hüäl mee-lel kõrraldamma. Om jo Insti-tuudi ütest ülesandõst lisast tiidustüü koordineerimisõlõ säet ka tiidmisi alalõhoitmi-nõ, kokkokorjamine, Setomaa-lõ tagasituuminõ ja inemiisile tutvastegemine.

Tuud õks tiidäs, õt mi olõ kuvvõl viimätsel aastagal kuningriigipääväl vällä andnu avvuhindu paari viimätsse aas-taga joosul tett parõbilõ korgõkooli lõputüü tegijile. Timahava tunstõdi parõbast Lepi-ku Joonatani tüü „Tsässõna kavandamine ja ehitamine Kikkasepa tallu“, viil märgti ar’ Metsa Meeli „Õuesõpe mobiil-se tehnoloogia abil Saatse avastusraja näitel“ ja Valgma Hendriku tüü „Eksitaja Eesti rahvausundis: eksitajakoge-muse muutmisest ajas Setu-maa pärimuse näitel“.

Säänest muudu mi proomi õks veedkese tutvusta’ säänt-sit nuuri, kiä’ omma’ võtnu’ vaivast veedkesegi uuri’ Seto-maad vai seto kultuuri ja tuust tüü kirota’. Instituut om säänt-

sit uurmisi ni tiidüstõid aas-tit kokko kofanu ja takah aja-nu. Õt Reegi majah anti meele hulga ruumi, ollegi võimalus nuu’ ar’ trükki’ ja vällä panda’. Mi ooda raamadukokko kaema kõiki, kiä’ tahtva’ sääntsit töid lukõ’ ja uuri’. Ku om vaia, avida ka mano otsi’, ku mäantsegi’ teema’ huvtasõ’.

Mis meil sõs olõmah om?

Proomigi siih veedkese tutvus-ta’, mis meil sõs olõmah om. Kõigi töie päälkirä’, mis om meil olõmah ja vällä trükkit, om ar’ tuudu Instituudi kodolehe pääl – www.setoinstituut.ee/ uliopilastoode-kogu/.

Ku minnä’ aoluh tagasi, sõs edimätsse’ sääntse’ kooli-tüü’ tetti edimätsse vabariigi aigu. Tuud aigu uuriti, kuis piiri veereh elo lätt, loodustiidüs ja etnograafia olli’ niisama-tõ nuu’, midä rohkõba uuriti. Hallõ om tuust, õt sääntsit töid olõ mi õnnõ ütsigu’ kätte saanu. A midägi õks.

Põnõvaba’, midä uuri’, om 1933. aastagal Kiisa Karli kiro-tõt kursusõtüü „Usuelu Setus“ vai hoopis Eslase Eduardi 1934. aastagal kirotoṭ diplom-i-tüü „Petserimaa kogukonda-de metsad“. Unõhtada’ saa-i Setomaa miist Remmeli Niko-laid, kiä joudsõ uuri’ hulga põnõvit teemasit ja pallõ ka kirja panda’, mi raamadukogoh näütusest saat lukõ’ timä 1933. aastaga keskastmõ-seminari tüüd „Usundi-alane sõnavara Setumaalt“.

Päält tõist ilmasõta naa-ti rohkõba huvvi tundma kee-le vasta. Oll’ jo sääne aig, õt

Tiidüstüide kogo Seto Instituudih.

pidi väega ette kaema, mäant-se teemaga tegelet. Tuust aost om põnõvap tüü, midä saat uuri’, Musta Mari 1946. aas-taga diplomitiü „Vene laen-sõnad setu murdes. Setu-vene“ vai hoopis Nelke Leh-te 1957. aastaga diplomitiü „Eesti keele õpetamisel esine-vaid raskusi Pankjavitsa 7-a. koolis (setu murrakualal)“. Tuud aigu nakaš ka Setomaalt peri uurijt pääle kasuma ja mu tiidä’ edimätsse kandidaadi-tüü „Народные песни сету“ kaitš Moskva Konservatooriumih 1953 Garšneki Anatoli.

Läts veedkese aigu müüdä ja 1983. aastagal tekṭ Tarto Üli-koolih doktoritiü seto kalend-

rist Hao Paul. Timä tüü nimest om „Аграрная обрядность и берования сету“. Tuul aol tet-ti doktoritiü vinne keeleh, nii-muudu om ka Piho Mare 1997. aastagal Peterburih kaitst tüü „Металлические украшения сету (XIX-XX вв.)“ vinne keeleh.

Vahtsõ’ teema’, midä uuri’

Tull’ vahtsõst Eesti Vabariik ja naati rohkõpa uurma vannõ juttõ ja perimust, näütusest sääntsse bakalaurõusõtüü ku „Saatse kirikuga seotud päri-muse varieerumine 19. sajan-di lõpust 20. sajandi lõpuni“

kiroṭ 2013. aastagal Soolinnu Sirli.

Tulli’ pääle vahtsõ’ teema’, midä uuri’ – Verska sanatoo-rium, latsi oppaminõ, uma-keeline kirändus ni teatri. Vai hoopis sääne tüü, koh om hul-ga materjali Setomaa kottalõ: Alti Ode 2014 kirotoṭ bakalau-rõusõtüü „Eetri tarvitamine Eestis“.

Hüä miil om ka tuust, õt vii-mätsil aastagil om naat uur-ma rohkõpa näpotüüd ja tuust bakalaurõusõ- ku eski magist-ritõid kirotamma. Näütest või tuvva’ 2019 Tarto Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia-h Andresoni Sigre kaitstu magistritiü „Seto niplispts:

tehnoloogia ja iseloomulikud jooned 19. sajandil. Opetamine ja tutvustamine tänapäeval“.

Siih om vällä tuud õnnõ ütsigu’, midä mi man saat uuri’. Õga nätäl proomi midä-gi mano saia’ ja raamadukogo kasus. Minevä nädäli lõpuh oll’ vällä trükkit kiratõid päält 130.

Hüä’ lugõja’, ku ti tiät, koh võisi viil olla’ Setomaa kotta-lõ tett uurmisi, koolitõid, kirä-tükke, sõs olkõ’ hüä’ ni ankõ’ meele tiidä’. Tuu või olla’ üts-kõik mäantseh keeleh, olkõ’ tuu sõs eesti, seto, vinne vai hoopis inglise kiil.

Tulkõ’ õks ka eis’ Seto Ins-tituudilõ Reegi majja küllä, mi man om, midä uuri’.

Raudoja Ahto pilt

Nakami pääle!

VALGU MEEL

Mi käve uma nelälatsõlitsõ perrega’ hõimupäivi pidoõda-gul. Inne minekit kai hoolõga’, õt kuvvamuudu ja määne olõ-minõ sääl om, õt kas om kont-sert vai pidoõdak. Oll’ kiräh pidoõdak ja tuu sis and julgust minnä’. Nelä latsõ massinahe saaminõ, vaia minevä varustu-sõ üteh pakminõ ja seto rõivihe säädminõ om paras kamanda-minõ, a tahtminõ pidolõ min-nä’ oll suur. Poisi’ olli’ suvitsõh pillilaagrih opnu’ karmoskal mängmä ütte udmurdi pillilu-ku ja tahtsõ’ no’ väiga’ nätä’ peris udmurtõ mängmäh tuud samma luku ja mi katõaasta-ganõ Laglõkõnõ taht üle kõgõ „pidõtada“.

Mi jäi tsuut ildast, joudsõ alostuskõnnõ aost ja kipsi hin-näst saina viirde tuulõ pääle istma. Ku alostusjutu’ sai’ ar’ peetus, tull’ tervtõslaul leelo-koorilt. Laglõ hõigas: „Nakami pääle!“ A kõik istõ’ ja kulssi’ ja leelokuur esini. Midä mulgi’ üle jäi, ma ütli latsilõ: „Parhil-la’ mi istu ja kullõ“. Sis anti esi-nemisõ kõrd udmurdõlõ. Kar-moskarütm’ naksi’ helisem-mä. Laglõ karas mu üsäst püs-tü ja hõigas üle saali: „Nakami no’ pääle!“ A naka-as pääle, oll’ jäl’ kontsert, kõik istõ’ ja kulssi’

ja mi proomõ ummi latsi hillä hoita’. Sis lõudse Laglõ hindä-le sõbrakõsõ ja oh tuud hüv-vämiilt, sõbrakõnõ oll valms „kõrraga’ pääle nakkamma“ ja kuts Laglõkõsõ juuskma. Kõr-raga’ tull mano viil kol’ tüdro-kõist. Udmurdi’ lauli’ ja tand-sõ’ ja latsõ’ joosi’ saali piteh ja kiuhsõ’. Ma olli väiga’ rahu ja mul oll hüä miil, õt peräkõrra lätt pido kauma.

Tull miilde mu hindä latsõigä

Mullõ tull miilde mu hindä lat-sõigä. 30 aastaga iist olli ma’ tuu väigokõnõ verevä kleidi-kesega’ tüdrokõnõ, kiä soo-mõ-ugri ja seto pita aigu ummi sõbrakõisiga’ lustõ. Tuu om mu ello väiga’ pallõ mõotanu’. Ma olõ tenolik ummilõ vanõ-bilõ, õt nä tuulaiga võti’ vaivas latsiga’ kotost vällä minnä’. Nul hõimupital joostõllõh om mullõ kõrvo jäänü’ seto laul, Mordva miihilaul, Udmur-di tandsosaapido kopsminõ ja ütehhaardva’ karmoskahelü’. Tuu tunnõh kuts minnu elämä Setomaa-lõ, tuu energia tõm-bas minnu seto laulu laulma ja vanna lõõdsamängu uurma.

A sis naksi’ udmurdi’ laul-ma hillebät ballaadi, latsi hellü tuu meeleolumuutus pidur-da-as ja näide lustminõ nakas

Väiko’ kullõja’ udmurdi laulu lainõ pääl.

Rohtla Svetlana pilt

olõma ebaviisakas. Toomas püüd Laglõ kinni ja läts timä-ga’ alla rõivahoitu, õt latsi helü’ kontserti sekäsi-i. Ma võti virisevä väikolatsõkõsõ ja lätsi tõistõ tarrõ timmä maga-ma hältämmä. Nii mi sääl sis pidotsi, Toomas rõivahoiuh ja ma’ helikindlah kõrvaltarõh. Tull mõtõh, õt kas õks taso-si kohalõ tulla’, latsil oll järg-mäne päiv koolipäiv, kell oll jo puul ütesä ja kontserdi jago taha-as kuvvagi’ muudu läbi saia’. Vaest piast ar’ kodo mine-mä, liisnalt keerolinõ om latsi-ga’ kontserdil kauminõ. Ma sai

väikolatsõ ar’ magama ja lät-si saali tagasi. Järgmäne seto kuur esini. Võti Laglõ üskä ja mi kulssi leelokuuri. Laglõ üteli: „Läämi ka’ sinnä!“ Jäl’ püvvi seletä’, õt parhilla’ saa-ai. Ma lauli eis’ pingi pääl istõh üteh, ku kõrraga’ panmi tähele, õt ka’ Laglõ pruum iistütlejä perrä üteh laulta’. Tuu oll edi-mäist kõrda, ku tä seto laulu üteh nakas laulma. Mul oll hüä miil, a ka’ kurvalinõ tuu saisu üle. Ma tundso, õt nii nõo’ asä’ piasi-i olõma.

Latsi olõ-õs pido pääl pallõ, õnne nelli pereht oll tulnu’ lat-

signõ. Tõösõ’ perre’ olli’ täks jo arvu saanu’, õt kultuuriüritüi-sil olõ-õi latsiga’ lihtsa.

Leelokuur esini järgmätse lauluga’. Sookõrd tsõõrih, nä olõ-õs ria pääl. Mi võti sõb-rannaga’ otsusõ vasta, mi inäp kullõ-õi, mi lää ka’ tsõõri laul-ma. Üts julgõ naane tull viil. Nakas jo kujonõma, mi lau-li tsõõri püürä laulu ja tand-sõ. Latsõ’ jäl’ joostõli’ ja naari’. Mi poisi’ olli’ pilli’ üteh võtnu’, õt vaest saa tandso jaos män-gi’. Ja sis kuultõdi vällä: „Teele esines Valgu perreansambli.“ Jäl’ kontsert. „Mi mängi tand-so jaos“, üteli Toomas. Ja rah-vas läts tandsma. Poiskõisil oll hüä miil, õt nä sai’ pilli män-gi’. Mänge’ kats luku, sis tull järgmätse kollektiivi kõrd. A edesi läts jo hüäst, järgmätse’ esinejä’ mängu’ ka’ tandso jaos ja poisi’ võti’ pilli’ ja lätsi’ tut-vit lugusit üteh mängmä. No’ nakaski’ pääle pido!

Kõik olli’ rahu

Udmurdi’ kutsi’ hindä tand-sa pruumma, poisi’ kai’ suu-ri silmiga’ Udmurdi karmos-kamängjido mängustiili ja tei’ üteh Udmurdi tsõõrimängah. Laglõkõnõ juusk sõbrakõisiga’ kõgõ tuu kultuuri vaihõl ja kõi-gil oll hüämiil ja kõik olli’ rahu. Ku pido läbi sai ja mi naksi ar’ minemä, tull üts vana naane mi mano ja üteli: „Nii hüä oll! Nii ku vanastõ, latsõ’ joostõ-lõsõ’ ja suurõ’ tandsva!“ Kodo sõitõh ütli’ poiskõsõ, õt oll

hüä kogõmus. Õdagu sängü minneh õhas noorõp poig sil-mi’ helgeh: „Kül’ tuu värehti-mäng oll tsärrel!“

Ma eis’ olõ ummi latsi päält nännü’, õt kultuuri oppami-sõst om veidõ kassu, latsõ’ opva’ kullõldõh ja perrä tete-h. Mi olõ-õi kunagi’ Laglõlõ opa-nu’ seto tandsosamma, a tä tund essümäldä’ ar’ seto kar-gusõ ja tuud kuuldõh lätt väi-gokõisi jalgu mütsäteh kargust kargamma. Ku vannu seto nai-si käest küüsüdä’, õt ku vanalt nimä’ naksi’ seto leelot opma vai kiä näile tandsa opas, sis nä ütlesõ: „Kiäki’ oppa-as latsi, latsõ’ eis’ lauli.“ No’ ka’ laul-va’ eis’, kiäki’ oppa-ai, a laul-va’ Taukarit vai Alan Walkerit.

Kinkalõ mi tii kultuurisünd-müisi? Kas om tähtsä murõht tunda’, õt täüskasunu’ saasi’ rahuh kullõlda’, vai om suu-rõp murõh, ku latsõ’ taha-ai inäp mi pidosilõ tulla’? Vaia om mõlõbat, ka’ kullõmis-kontserte, õga pill olõ-õi kar-moska, mia kõigist üle mäng, ja õga laul olõ-õi pidolaul. A tulõ meeleh pitä’, kullõmis-kontserti om kül’ hüä kullõl-da’, a anna-ai kultuuri edesi. Kultuuri kandva’ edesi latsõ’, latsilõ jääs kultuur külge kul-tuurih elleh, eis’ üteh tete-h ja ummi vanõbidõ perrä ollõh. Lasõmi sis latsil perri’ kultuuri. Nakami kõrraga’ pääle! Teemi säänestmuudu, õt om veidebä esinemisi ja inäbä pita. Meil om vaia eis’ iihkuio näüädä’ ja laskõ’ latsil miika’ üteh olla’.

Maailmalõpp

MERCA

Šoo aasta pidi tuu kimmält tulõma. Kõõ Senni sõbra' kõnõliva' tollõst.

„Eiski Piiblih om Ilmalõpu aig kiräh,“ sellät Olli kimmält. „Önnõ tulõ mõista' üles otsi' tuu õigõ kotus.“

„A kuismuudu tuu Maailma-lõpp tulõ?“ tundsõ Alli huvvi.

„Kohki tähti takah om üts hirmus planiit Nubru vai Nibru vai Nabra ...“

„Mis tollõ Nabraga viil om?“

hiitü Aime ökva ar'.

„Määndse Nabraga?“

„Suurkõivo Nabraga.“

„Olõ-i timäga miäkit, õga ma' Nabrast kõnõlõ-i, a üttest planiidist. Kõnõldas, õt tulõ Maalõ pääle nigu suur pomm.“

„Nabra vai?“ küüsse Aime. „Timä om jo tsilfokõnõ ja sündsä inemine.“

Olli käänd' silmä' taiva poo-lõ: „Mitte Nabra, a Nibru vai Nubru ... NIBURU. Niburu oll' tollõ planiidi nimi!“

„Ja mis tuu Niburu sõs tege?“ tund' Senni huvvi.

„Pass kohki tõisi planiite takah, kiil rähähkil, uut uma õigõt aiga ja sõs tulõ Maalõ külge nigu marupini!“

„Või, taivakõnõ!“

„A koh sõs Jummal om? Kas timä toda Niburut ar hoita' saa-i?“

„Šoo vaest omgi Jumala plaan,“ arvas Aime. „Inemise' omma' umbõlõ hõelast ja patatsõst lännu.“

„Jummal sai joba verevide aigu otsa, miä timäl inämp inemiisist ...“ pomisi Senni.

„Ja tuuperast saatki Jummal Niburu!“ lõpõf Olli võidukalt.

Naasõ' olliva' pisu ao vaiki, õgaütel uma nättüs tollõst, kuismuudu Ilmalõpp tulõ. Aime näkk Suurkõivo Nabra näoga pommi taivast tulõvat, kiä hirmsahe rüüke ja suuri hambidõga Maad hauga, ni puupuru ja muld linnaõ õnnõ.

Leidalõ, kiä oll' vähätsõ juto-ga inemine, heiästä kistmälä suur saluut, miä maaha sat-

tõh kõõ elo ar' palotas. A ilosa' olliva' nuu' raketi' ja värmilidse'! Senni jaost läts taivas valuvalgõst, nigu olõs miljuun Päävækerrä ütekõrraga taivah. „Niimuudu kirjeldädi tuumapommi,“ mõtõl' naanõ. Önnõ Olli tiidse kimmält, õt Niburu trajektuur juusk Maapallist läbi ni tõmbas timä üte jutiga piäaigu poolõst.

„A kas mõni inemine kuiki alalõ kah jääse?“ küüsse viimäte Leida.

„Piiblih ollõv tuu kah ar' sel-lätedüs,“ tiidse Olli. „Om üts kimmäs arv inemiisi, kiä' ar' pätetäs ja šoo planiidi päält minemä viiäs.“

„Kiä päst? Kas Jummal vai?“ tahtsõ Aime tiidä'.

„Ull' Jummal sai verevide tulõkiga hukka,“ sellät Alli. „A taivah om tõisigi. Vai taivastõ takah ...“

„Jummal om igävene!“ põrof Aime.

„Piiblih om kiräh, õt kiäki saa-i õigõhõ Jumalalõ otsa kaia', timä saat uma hingele õgalõ poolõ. Ja inimkunna meelest om jo niimuudu, õt ku kiäki taivast tulõ, piävä' täl siiva' säläh olõma,“ kõnõf Olli. „A parhillsõl aol om tiidä', õt taivast vai taivastõ takast tulõva' ... UFO'!“

„Aagu-i häüssi,“ sehveld' Aime.

„Hah,“ visas Olli pää sälga. „Piiblih om kiräh, õt hinglil omma' valgõ' rõõva' säläh, a kosmonaudi' piätki kosmosõh valgõt kahvandrit kandma, õt mitte kiiritüst saia'. Valgõ hiit jo valgusõ ja muu' kiire' tagasi!“

Senni nakaõ naardma: „Mälehtädi, midä tulõ tetä' tuumarunnaku aol? Võta' valgõ sängüpalai umbre ja naka' hilläköistõ surnuaia poolõ ruupamma.“

Olli kõnõf' viil pikält Ilmalõpust ja UFOdõst. Paaba' rüübässivä' tsäiu ja võtiva' pisu verevät likõõri, nii uma kats putlikõist tsilgutivä' ar'. Õgastahes tiidse Olli täpsält ka kuupäivä, kunas tuu Lõpp

Riitsaarõ Evari pilt

tulõma piäs.

Sennile jäi tuu UFO jutt kangõhõ hinge pääle. Viinakuu-oktoobri oll' kätte joudnu ni varsti pidi tuu lõpp ka tulõma. Kimmält. Tollõ, õt septembri kuupäiv läts üle, a juhtu-s miäkit – Ilm saiõ ku inne.

Senni rüübäs küümlitsäiu: tuu rahostas ja praavitas seedümist. Kõtt käve õks läbi ja ... Küümlitsäi maidsas Sennile kah. Vehvermits ol' kah hüä, a muudsa ao hambapastadõ siseh muud nigu õigõhõ olõsiki-i, tuuperäst taht jo inemine määnestki tõistmuudu mekki ni lõhmusõhäätsmetsäi oll' Sennile õnnõ makõrurvast. Pühapäävätsäi.

Sennikõnõ istsõ kõõgi aknõ all. Väläh oll' jo pümme. Serbähtäs uma küümlitsäiu ja kõrraga tull' miilde Ull'-Ufka. Tiia-i mille!

Ull'-Ufkal oll' papist tordikarbist tettü' kübärä' pääh ja vanust aknõrõivist kleidi' säläh, mulk mulgu pääl, a töö-nõkõrd paistu iho kah tüküdle välä. Timäl olliva' tindipleiätsiga otsaeditse pääle joonis-tõdu vibukulmu' ni süämekujolinõ verrev suu. Kõnõldi, õt

Ufka läts ullist päält tuud, ku verevide polk timmä väelüsi võtsõ, a tõõsõ' jäl', õt ollõv olnu hoobist Vööbsuh pordik. Sää Salosaarõ pääl vai nii. Tah olnu' jo lodjapriistan, kõrdsu' ja lõbumaja'.

Sennile tull' miilde, õt ku tä latskõnõ oll' – katstöist-koltõist, istsõ Ull'-Ufka kõrd bus-sih timä kõrvu ja nakaõ ku salahuisi kõnõlõmma: „Tiät, kost latsõ' tulõva?“

Senni rapuf õnnõ hillätsõlt pääd.

„Hah, sa arvat, õt haiglast vai naasõ seest, a tuu olõ-i nii! Latsi toova' linnuki'! Linnuki' tulõva' maa pääle, säält tulõva' välä soldani' ja ohvitsiiri' ja näil omma' latsõ' üteh. Ja nimä' andva' õgaütele, kual latsõ märk otsa iih, uma õigõ latsõ kätte. Piä' meeleh: Päikõ, Kuu, tähe' ja pilve' – nuu kõik omma' papõrdõga linnuki'!“

„Või-olla' oll' Ull'-Ufkal määnegi UFO-kogõmus,“ mõtõf Senni. „Timä tordikarpõ-kübärä' näivä' kah kuiki ... skahvandri kiivridõ muudu välä. Ja talvõl käve tä valgõst värmit vuhvaikaga, miä nättüs ku USA astronautõ skahvandri.“

Senni rüübäs tsäiu. „A kohe

Ull'-Ufka kattõ? Säitsmõkümine tõõsõl kohki. Mälehtä-i, õt olõs koolnu vai olõs kiäki kõnõlnu, õt hukka sai. A vaest viidi määndsehegi haigõmaj-ja ...“

Sennile nättüs kuiki, kuis tulõva' valgõst massinast välä valgõ' inemise', kiä' võtva' hilläköistõ Ull'-Ufkal kässist kinni, veevä' tä üteh ni valgõ inntsõaolinõ kiirabimasin nõsõs taivahe, koh om valuvalgõ.

Senni tõmmaõ kahmõhtunult küümlitsäiu kõrri ja nakaõ läkästämä. Tarõ aknast paisu sisse valuvalgõ kiir – lum-ja ni andsak. Valgus tandsõ müüdä tarõsainu, oll' valgõmp ku suvõpääväl, sõs jäi saisma Senni hiitünü palõ pääl.

„Niih,“ mõtõf naanõ. „Nimä' ommava' siih. Tulliva' mul-lõ perrä, pästmä minno ar' Maailmalõpust!“

„Ma tulõ, ma tulõ!“ hõigaõ Sennikõnõ. „Uutkõ veido!“

Naanõ tormaõ kohvrit kokko pandma.

„Tiia-i, kas Ull'-Ufka om kah sääf kohkil,“ mõtõf Senni, ku sängüpalajit ja ihomõssu kokko kõras.

„Hambahari, hambapas-

ta, kümme siipi. Vaest tulõ talvõrõiva' kah üteh võtta'? Ull' olõt, Sennikõnõ, õga sinno Tsiberihe viia-i. A kiä tuud tiid, määne sääf tõõsõ planiidi pääl tuu kliima om,“ hiitü naanõ ja visas paksu talvõjopi tsu-madanni. Kõgõ pääle lätsivä' viil süämeroho', liigestesalv, paprõkoti' küümlide ja lõhmusõhäätsmidega ni purk mett. Sõs oll' Senni valmis ja pand' padavai ussõst välä.

Üle oro, tõistpuul järve mürisi miäki ja hiit õgalõ poolõ valuvalgõt kiirt. Paabakõnõ saiõ tarõ iih suurõ tsumadanniga ku ull', reh' kässiga ni tahtsõ UFOlõ kangõhõ märki anda', kohe tulla', a tuu ai mõtsa vaihõl määnestki umma asja, panõ-s Sennikõist tähelegi.

Hummokust olliva' harvesteri' mõtsajupikõsõ tõispuul orgo tävveste maaha võtnu'. Palgivirna' õnnõ saiseva' tii veereh, arvidämist uutmah.

„Kagos omma' saadana,“ kufohtas Senni. „Säändse hüä seenemõtsa tsonksõva' segi. Kost ma no' haavaporovikka saa ...“

A Maailmalõpp jäi jälki tulõmalda.

Kõrva-rõnga'

MERCA

Mamma puhtast mõst mõsu oll' vafokaehtusõ iih tooli pääle kokko lapatu. Ma' istsõ õnnõ alospõkstega nailõ otsa ja naksi hiussit värmmä. Sai no' pisu aigo pää kallal toimõnda-da', ku persest ni kintsõ päält nakaõ kangõhõ süütmä. Kaiõ ala: müüdä mu pallast ihho sessendellevä' määntsegi' tsillõkõsõ' putuski' – haha' ja jutilidsõ'.

„Imä, tulõ' kaema,“ hõigassi ma tõõsõ tarõ poolõ.

„Kiä' naa' säändse' omma?“ küüsse ma, ku edivanõmp peräle sai.

Imä lei näost plassist: „Täiä'. Rõivatäiä'. Kost sa' naa' sait?“

„Mamma mõsu pääl istsõ.“

Imä nakaõ kipõstõ mamma rõivit lapma: massinah puhtast mõst mõsu vaihõl õnnõ kidisi satikist.

„Merle, tuu' vannitarõst suur värmisõ pott ja lasõ' hinnäst duõsiga üle!“

Ma krõksahti küüsi vaihõl mõnõ satika katski. Teivä' piäaigu säänest hellü ku pääätäiä', a hillätsempält.

Imä topsõ mamma pulsti' suurdõ potti ni pand' gaasipliita pääle kiimä, sõs kõlist esäle tüü mano ja nakaõ rõivaga kaetu puutooli millimiitre-millimiitritl üle kaema. Lõvvä-s tä säält üttegi satikat. Önnõst.

Õdagu põrotiva' vanõmba' joonõlt Laagrihe, mamma mano. Vanaimäkõnõ oll' tollõst aost nii viletsäst jäänü, õt sällilud pääasäligult umah sän-

güh. Klosetih käve õks eis' ja lavva taadõ süümä tull' kah, a muu aig lamasi teki all, kõgõ pääl viil vana pliikünü ja kulu-nu jänisenahknõ kask. Mamma säng õnnõ kubisi täiüst. Kõgõ hullõmpahe kidisi tuu vana kask. Imä ja esä palotiva' tuu väläh ar'. Kõõ sängüpalaja' ja muu trään, miä and', panti pat-ta kiimä. Mis nä sääf viil teivä', mälehtä-i inämp, a huvtavamp tundu tuu, õt papa ja timä kuõset, miä pääotsaga saiõ vasta mamma sängü, oll' satikist tävveste putmalda.

„Ju sõs mul om piä minek,“ oll' mammakõnõ arvanu. „Naa' olõ-i niisamatõ täiä', naa' omma' surma- vai murrõtäiä.“

Mammal oll' õigus. Puultõist kuud päält tuud istsõ esä kol' päivä uma armsa ämmä sängü

veereh. Vanaimäkene vaaksõ jupp aigo hinge: oll' vaihtõpääf tiidvüseh, sõs jalki vaõpoo-lõl. Viimäte pallõf: „Võtkõ' tuu veskikivi mu rõnna päält ar'!“

Ja läts ... Tuu veskikivi tull' pikäaigsõst tubagukiskmisõst, a katõssakümmend nelli aastakka oll' eiski tävveste avvulinõ õnnistuminõ.

Nikavva, ku ma mammat mälehtä, kandõ tä kõrvah hõpõraamih ilosa verevä rubi-niga kõrvarõngit. Võeh, kuis ma näid hindäle himosti; joba peris latsõna. Tollõ kolmõ päävä joosul, ku mammal oll' selgemp hetk, võtsõ tä rõnga' kõrvast, pand' tühjä tikutopsi ni ütelf: „Ülõkõnõ, anna' nõo' Merlekesele. Tä om naid kõõ aig hindäle tahtnu.“

A kohe naa' sõs jäivä'? Päält

mamma minekit naati kambrit kõrda tegemä. Tühjä' tikutopsi' visati pliita ala ... Nii mullõ kõnõldi.

*Olle' mammal kõrvarõnga', verevi rubiinega.
Kohes mammakõnõ jäie?
Ar' timä kuuli.
Kohes kõrvarõnga' jäie?
Tikutopsi tsurgati.
Kohes topsikõnõ jäie?
Koldõtullõ hiidet.
Kohes koldõtuli jäie?
Tulõkõnõ tuhast sai.
Kohes tuu tuhk sai?*

Kohes tuu tuhk sai? Vaest visati välä ... Puhmu ala, pindre pääle ... Ku pallõ kuuma kannahas hõpõ? Ku pallõ läm-mind kannahas rubiin? Vaest lõid kiäki säält Laagri tarõ takast mulla seest mu mamma helksä' veretsilgä'.

Nuuri ütehhaardminõ mu nuursootska aastagal

TARROSÕ TRIINU-LIIS

Õgal noorõl om uma huvi mändsegi tegevüse vasta, midä tä tege vabal aol ni pühendäs taaha inämb aigu ni mõttit. Õt nuuri vaba aigu sisusta' vai nuuri huvidõl laska' teostuda' ni näidel arõnõda', om meil Setomaal pakutu vällä erinevã' lahendusõ'.

Esites – om luudu nuurikeskusõ'. Nuurikeskustõh omma' õgasugumadsõ' võimalusõ', õt umma aigu sisusta'. Näütest om võimalus mängi' piljardit, elektroonilisi vai määndsitki lavvamänge, tetã' kablakargust vai eiski käsitüüd. Setomaa noortõka' omma' ütides nime all: Setomaa Noorsootõ Keskus, a paiknõsõ' Setomaa eri nulgõh, õt Meremãe nuur piãsi-i sõitma Verskahe, ku om suuvi noortõkah aigu viitã'. Noortõka' omma' Miktãmãel, Meremãel ni Verskah, õgah Setomaa suurõmbah külãh om uma nuuri kogonõmisõ kotus olõmah.

Muidogi kõrraldadas noorilõ ka ülesetomaalidsi ütidsit üritüisi. Ma eis' olõ peri Meremãe-Obinitza piirkunnast, sõs ma tiã kõgõ parõмбаhe, miã sääl om tettü. Näütest om käütü ütehkuuh paintbuuli mängmãh, kuulsusõ' omma' käünü' külãh uma karjãarist kõnõlõmah, pallõ om olnu' küdsãmis-i ni kokkamisi, minkõ kau-du noorõ' omma' opnu', kuis edespidi tulõviguh hindãle süvvã' tetã'.

Kindlahe omma' ka tõõsõ' noortõka' olnu' sama tegüsã', sãndsena omma' nã vähembãlt paistunu' läbi sotsiaalmeedia. Kuuh kõrraldõdi ka Setomaa nuuri süvõpããvã', kost ka eis' osa võti, ni anna tiidã', õt oll' üts parembidõst, miã' omma' olnu', ni nõsti' lati järgmitsilõ kõrraldajilõ peris korgõst.

Pããle nuurikeskusi om Setomaa koolõh ni rahvamaioh peris pallõ huviringe. Šoo aasta jaanuarikuu saisu-ga oll' Setomaa nooril kokko ümbre 40 huviringi, õgah piirkunnah 10 ni pããle. Huviringe om õgasugumatsi: tandsoringi', spordiringi', muusigaringi', kokandusingi' ja nii edesi, kõgõ populaarsõmba' pais-tu' olõvat DJ-ring, parkuur ni eloring. Piãsi ütlemã, õt õkva kimmãs ni kirriv valik, ku arvõsta' tuud, õt mi olõ õnnõ üts vãiko maakotus. Nooril piãsi tegevüisi olõma ni kindlahe om ringeh käüjit ja üritüistsit osavõtjit pallõ! Vai mis ti arvat?

Eis' uma nuursootska aastagal tei ka peris mitmit üritüisi. Oktoobrikuuh kõrraldi suurõ innuga vanigu opitarõ laagri. Tiidse, õt üts probleem om parhillatsõl aol tütrigõl pãã katmisõga – pãã' omma' palja' ni õigõ pããkatõh puudus. Mul hindãl oll' kah siis tuud-aigu lainadu vanik. Mõtli tuu probleemi lahenda' uma opitarõga. Tei reklaami sotsiaalmeediah, näütest nuursootska instagrammi kontol, ni ka jagasi facebookih, õt jøvvasi pallõdõlõ info kohalõ. Kirodi ni kõnõli ka viil isikilgult

Nuursootska' Kolossovah.

noorilõ, kiã' võidsõ' huvvi tun-da'. Registriimisõ aig nakaš kõik aig lähembãhe tulõma, a registriirjit oll' õnnõ kãpãtãus, ku tuudki. Nii mõnigi kitse tuud mõtõht hüãst, a lõüdsõ õks põhjusõ, õt mitte tulla'. Nii mi olligi: ma' ni viil nelli nuurt kolm pããvã üteh kipõh vanigu valmstamisõ tüütãrõh. Mehilasõ Margit avit meil tetã' tooriku- vai põhjalaadsõ asã, kohe järgmidsõl pããvãl naksi-mi pããle tikmã. Andresoni Sig-re puul oll' põhilinõ tüü tege-minõ ni ao viitminõ. Suur teno nailõ katõlõ naasõlõ uma toe-tusõ ni abi iist. Opitarõ lõpust sai õgaüts valmis umalõ vani-gu, midã noorõ' nüüd auga kandva'. Olõ tšuat pettunu, õt rohkõmb nuuri huvvi üles õs näütã' ja võimalust piã mas-sulda' hindãle pããvanik tetã' ar õs kasuta'.

Matka tagasiside oll' hüã

Talvõ aigu ma kõrraldi üte matka. Tuu olõ-s aamõtlik, a sããndsele vähãmbãle grupilõ nigu proomikãük tulõvad-sõ ao jaost, õt nãtã', kas sãã-ne plaan toimis. Matka mars-ruut oll' sããne: alostimõ Luha-maa Vabadussõa mälestüskivi mant, kõndsõmi läbi Juuda-kunnu Miiksehe ni Miiksest Meremãe torni mano. Kokko vallutimi Kivitii mãe, Maa-niidümãe, sõs Miikseh Tooro-

simãe ni Jaanimãe. Võisi üldã', õt kävemi müüdã korgõmbit kotusit. Grupih oll' meid kokko kohkil 10 – olõ-s liisna pallõ õga liisna veidõ – õkva paras. Matkajidõ siãh olli' näütest Huigõ Annabel, Linnusõ Mari ni Anni, vahtsõnõ nuursootska Ausma Margit ni tõõsõ'. Alostusõh oll' üteh ka Hõrna Aarõ, kiã oll' nigu turvamiis, a pããle mõnõ kilomeetri käü-mist meid ummapããd jãttf. Nii mi kuuh kõmpõsõ läbi lumidsõ mõtsa müüdã kontrolljuunt ni nãimi, ku illos om õks Seto-maa. Vaihõpããl teimi ka pausi, õt kõttu täütã' ja jalgu puhadã', proomõ ka lõkõht tetã' – tull' eski vällä ni palli mõnõ ao. Matka tagasiside oll' hüã ni oodõtas, kunas järgminõ tulõ.

Suvõl tei viil fotokoolitusõ opitarõ, minka juhõndajast tull' Linnusõ Veiko. Jagasi huv-tavat infot, midã saie kõrva taadõ panda'. No jälki, nigu selgest taivast, mino imestü-sest oll' registriirjit veidõ. Mõtli küll, õt noorilõ pakk fotograa-fia huvvi, pããlegi opitarõ oll' jälki massulda ni pããle oskui-si ni tiidmisi sai' noorõ' kõtu kimmãlt täüs hüãst ni parõm-bast. Kokko tull' edimãdsel pããvãl 10 inemist, a kolman-dast pããvast oll' perrã jããnu õnnõ nelli. Muidoki oll' õgal pããvãl eis' teema. Kolmandast pããvast jãi drooni teema, sõs mille tuu droon ebahuvtav om, kas tõtõstõ om üle Setomaa

Linnusalk: pããv, pilve' ja linnuki'.

Tupitsa Sveni pilt

Riitsaarõ Evari pilt

kokko õnnõ nelli nuurt, kedã huvtas droonimaailm? Tei rek-laami hindã meeles peris kim-mãlt, a ku pallõ tuust noorilõ kohalõ jõudsõ, tuud tiã-i.

Kõrraldi ka fotokonkursi, säãlt võttõ osa ka ala 10 inemi-sõ, hallõ oll'.

Mille nuu' arvu' omma' nii vãiko'? Kas nuuri tõõmeeli huvta-i nõo' teema' vai asi om nuuri laiskusõh? Kas om ka säãntsit nuuri, kiã' õi mõista' uma vaba aoga midãgi tetã' õga taha-i minkõgagi tegeledã'?

Vaest om üritüisi liisna pallõ?

Mõtli tuu pããle. Põhjusi om kindlahe mitmit, a üts mõtõh oll' tõisist üle – vaest om nãid üritüisi (sããlhulga ka seto üritüisi) liisna pallõ? Nuuri jaost teküs ülekküllus. Latsõ-aost ma mãletã, ku olli' ütsi-gu' opitarõ', oll' õks suur punt inemiisi kuuh, a üritüisi oll' sõs ka harvõmb. Vaest mi piãsi mõtlõma läbi uma aastaga ao-ni tegevüisiplaani, ku pallõ ni midã kõrraldada', õt ka huvili-si jakkusi sinnã'. Hüã olõsi, ku kõik nuuriga tegelevã' asutusõ' vai grupi', näütest kooli', rah-vamaja', noortõka', Setomaa Liit jne, teesi ütidsõ aoplaani – mi Setomaa om jo peris tsillõ-kõ ja latsi ni nuuri olõka-i pal-lõ – õks üte' ja sama'.

A ummõtõ om mu aastagal sõski positiivnõ külg, midã ma olõ-i viil pallõdõlõ ütelnü. Pallõ' mu sõbra' ni noorõ' om naanu' huvvi näütãmã seto kultuuri vasta. Nã om mu tegemiisi ni käümiisi nãnnü' ja kuuldnü'. Näütest mõnõ' mu sõbra', kiã' om elãnu' pik-kã aigu Setomaal, om just šool aastagal suuvi avaldanu', õt nimã' tahtva' ka kanda' seto rõivit, ni mõnõ' om jo joud-nu' laska' hindãle nõo' tetã'. Ku ma šood kuuli, õt kiãki tuud vällä ütelnü, õt timã taht ka kan-da' seto rõivit, sõs võidsõ üldã', õt mu nuursootska aastak om kõrda lãnnü. Ni nail üritüisil saadu' vãiko' tagasilõõgi' min-no inãmb kurvasta-i.

Seto nuuri võimalusõ' oppi' seto kiilt ni kultuuri välãhpuul Setomaad

GRÜNBERGI MARIA

Om tämbãne pããv ni inãbüs setosit elãs välãhpuul Seto-maad. Seto noorõ' kasusõ' üles liinuh ni mitmõsagamatsih maailma nulgõh, nii lähkobah ku kavvõndõh. Kõnõlõsõ' põhi-lisõlt tuuh keeleh, midã kõnõl-das nãide elokotusõh, om tuust sõs eesti, vinne, prantsu-sõ vai mõni tõõnõ kiil. Mõnõl kõnõldas kotõh ka seto keeleh, mõnõl kõnõlda-i. A nãid kõi-ki kõüt üts asi – naa' omma' määndseltgi moodul kõüdet Setomaa, seto keele ni kultuu-riga ni tuu om tähtsã. Tähtsã om tiidminõ, kiã sa olõst, kost tulõst, mis sinost tulõvikuh saa, määne om su elokaeminõ ni võimalus minkõgagi silmã paistu'. Ollõh peri seto kodost, perrest, tiidminõ seto tradit-sioonõst ni mõistminõ seto keeleh kõnõlda' mängvã' tuu jaos kimmãst rolli.

Šoo kõnnõ jaost tei ma ka üte veebiküsitluse, koh ma uurõ välãhpuul elãvidõ seto nuuri kãest šoo teema kotsilõ mõttit ni kogõmuisi.

Vastajidõ siãh oll' kõgõ inãbã Tarto, Tartomaa, Talna ni Har-jumaa inemisi, a ka üts nuur seto Belgiast. Uma seto keele mõistmist hinnati kõgõ inãb (38,8% vastajidõst), saa arvu, a kõnõlõ-i ni saa arvu ni kõnõ-lõs veidõ (36,7%) ni 73,5% vas-tajidõst ütli', õt nã tahasi tuud kiilt parõмбаhe mõista'. Tuu ütelnü, õt huvi asã vasta om olõ-mah ja määnegi arvusaaminõ om olõmah.

Kõgõ rohkõp kõnõldas seto kiilt seto üritüisil (83%) ni vanõbidõ, vanavanõbidõ ja sugulaisiga (68,1%).

Kõgõ suurõp kokkoputminõ kultuuriga om sõs, ku käüdãs Setomaal vai seto üritüisil, samah õnnõ 18% vastanuist ütelnü, õt kuulus määndsõgi leelopargi, ansambli vai seltsi kuuhsaistu.

Ku tahetas seto asã kotsilõ miskit tiidã' saia', sõs tuud küstãs vanõbidõ, vanavanõ-bidõ vai sugulaisi kãest, vai otstas internetist.

Ku aga infot internetist ots-tas, sõs 70% vastajidõst ütelnü, õt otsi-i tuud infot kimmãlt lehe-küelt, a kaes, kost vastusit saa. Järgmidsil kotsil olli' lehekülg setomaa.ee ni moforaamat.

Küsimüsele, ku rassõ om uma elokotusõh seto asã-ga tegeldã', vastati kõgõ inãp, õt pigõm keerolinõ vai tiã-i. Samah Setomaalõ trehvãs sagõhhõhe (inãp ku üts kõrd katõ kuu joosul) 40% vastajist.

Huvi seto keele oppusõ vas-ta om olõmah, a uma elokotu-sõh om tuud peris rassõ välãh-puul pereht oppi' vai pruuki'. Tulõsi luvva' noorilõ võima-luisi tuu keele pruukmisõst ni seto asã ajamisõst ka välãh-puul Setomaad. Samah ülti pallõ ka tuud, õt kõgõ inãp pututas seto keele ni kultuu-riga kokko just SETOMAAL ni säãl toimuvidõl üritüisil.

Kimmãhe om mãrgotamisõ kotus ka küsimüsilõ vastami-nõ ni tiidmistõ otsminõ. Sama pallõ vastajit mãrge' vastu-

sõst, õt küsivã' tuud vanõbidõ ni sugulaisi kãest ni otsva' tuud internetist. Kuna noorõ' omma' internetiga harinõnu' ni tuu om osa õgapããvãelost, sõs piãsi kimmãhe olõma ka Setomaa, seto kultuuri, kee-le ni muu info hõste, kipõlt ni loohvkalts kãttesaadav (tuu perrã, õt inãbüs ütli', õt nã kaesõ' tiidmisi säãlt, koh tulõ-muusi om).

Pããmisõ' murrõkotusõ':
▪ Võimaluisi seto asjuga tegeldã' muial om veidõ.
▪ Tiidmisi kãttesaaminõ (internetist) om rassõ.

Kõik nõo' lahendusõ' siih omma' vastajidõl vällä pakutu:

▪ Setokeelinõ meelelahu-tus internetih: koomiksi', youtube'i kanal, podcast (jutu-saadõh internetih), meemi-leht (setokeelidsõ' anekdoodi', nalã'), TikToki seto tandsõ tandsmisõ võistlus (TikTok om internetikotus, kohe saa-va' inemisõ' lühkokõisi video-sit saata' ni tõisi ummi kaia', parhilla' nuuri siãh vãega populaarnõ);

▪ Seto keele kursusõ' internetih;
▪ Seto keele huvitsõõr / klubi;

▪ Setokeelidsõ' jutuõdagu' nuuri vaihõl vai keelelaagri' (koh saasi tetã' ka setokeelist umaloomingut);

▪ Noorilõ huvi pakva kotus (nt spordiklubi, arvutimãngõ tsõõr jne), a setokeelinõ;

▪ Noorilõ suunat seto üri-tüse' välãhpuul Setomaad, ka kontserdi';

▪ Vãllãõidu' ni matka' Setomaalõ;

▪ Seto keele opmisõ äpp (Duolingo-sagamanõ);

▪ Šoo teema koolih tutvustaminõ;

▪ Külãlisõdagu' noorilõ, koh käüvã' kõnõlõmah tähtsã' Setomaa inemisõ'.

Kõgõ inãp oodõtas seto üri-tüisi ni seltse Tartõh ja Tal-nah. Kuna õgalõ poolõ jøvva-i sããndsit tetã', sõs tulõsi kim-mãhe panusta' ka virtuaalsõlõ külele.

Põhilisõlt pakuti vällä kolmõ tüüpi lahõnduisi: seldsi', kok-kosaamisõ jutuõdagu'; inter-neti võimalusõ' ni üritüse'.

Kimmãhe olõsi tähtsã ka tuu, õt määndseltgi moodul kotõh kõnõldasi seto keeleh vai seto asãst, selle õt midã väigokõsõp om lats, tuud parõмбаhe jããse' tãlle tiidmise', mõttõ' ni kiil kinni.

Lõpõtusõst ütlesi tuud, õt huvi seto asã vasta om olõ-mah, piire säãd õnnõ asukotus. Näütes Talnah om noorõl kim-mãhe inãbã võimaluisi seto asã man kampa lüvvã' ku Val-gah. Tuuperãst om kimmãhe vaia luvva' noorilõ võimaluisi läbi interneti seto kiilt, kul-tuuri oppi' ni pruuki'. Kuna ka kodo ni pereh mãng asã man rolli, om tähtsã ka üldinõ seto-meelsus ni tugõminõ kotõh. Õt seto kiil ni kultuur jããsi püsü-mã, tulõ eriti pallõ panusta' välãhpuul Setomaad elãvidõlõ noorilõ, kuna nãid om vãega pallõ ni nã võisi tulõviguh olla' kimmã' seto elost osavõtja' ni vedosnigu'!

Novembri sündmüse'

- **3.–7. november** Verska talomuseumi sünnupäevanätäl.
- **6. novembril** kell 10 konverents „Seto Instituut 10“ Verska kultuurimajah.
- **10. novembril** kell 16 toitva' valigu' nuuri pidolavval – dipivaligu' Obinitsa külakeskusõh.
- **11. novembril** nahtsipäiv Setomaal.
- **21. novembril** kell 10 lapitüü seto muudu Meroosi näpotüutarõh Meremäel.
- **21. novembril** kell 13 pinksiturniir Obinitsa Open Obinitsa külakeskusõh.
- **25. novembril** kell 11 XVI seto muinasjutupäiv Miktämäe koolih.

In memoriam

KOOSÕRI VIIVIKA

10.09.1963 – 24.09.2020

Tuu oll' 38 aastakka tagasi, ku Leevi külä tütrik Viivika noorõ inemisõna pääle Tarto Pedagoogilist Kuuli alost umma oppajaello ni tull' edimäst vuuri eloh Meremäele. Tuust aost pääle andsõ tä kõik energia, tegemisõ' ni kõr-raldusõ' uma vahtsõ kodokotusõ ni perre nimel.

Meremäe kooli muusikaoppaja, Verska kooli huvijuht, Vahtsõliina Muusikakooli direktor – nuu' olli' aamõtiko-tusõ, mis sai' palgalisõna peetus. A Viivika saa-s nii, õt tä käü õnnõ tüül ja sis inämp midägi tii-i. Timä tundsõ, õt ku su kodo om siih, sis piät siih olõma ka hüä ellä'. Tä mõtõl' ni teguts' tuu nimel, õt siih, Setomaa üteh nulgah olõs elo, õt noorõ' jääsi siiäkanti ni rahval olõs midä tetä'. Ku aša' olli' kõrraldamalda, sis jää-s Viivika uutma, õt las kiäki tege ar'. Tä võtt' hinde pääle priitahtlugu kultuuri-elo kõrraldamisõ. Nii sündü' Meremäe-Obinitsa naiskuur, Hõpõhelme' ja Meremäe mehe', Seto Miihi Summ, huvi-alaringi', küläpeo', Kitsõ külāmaja, Meremäe külä arõn-dustegevus ni pallo muud. Kõõ tuu iist sai tä palgast õnnõ rahulolõmisõ tettü üle, a pidi kõik tuu kinni masma uma ao ni tervüsega.

Viivika jaost olli' kõõ tähtsambä' inemisõ', kiä' siih elä-se'. Tä tahtsõ, õt inemisõ' olõsi uhkõ' uma kodokotusõ üle ni nä tahasi siiä' jäiä' ja õt näil olõs siih midägi tetä'. Ras-sõ om löüdä' tõist nii süämega kogokunna iistkõnõlõjat, ku oll' Viivika. Nii püüdse tä uma kodokotusõ iist saisi-ta' Meremäe ni Setomaa volikogoh. Oll' Piiriveere Liid-ri ülesehitäjä, konsultant ni nõukogo esimiis. Ütskõik ku keerulidsõ' ao' olli' volikogoh vai Piiriveereh, otsõ Viivika lahendusis ni ka löüdse näid ni andsõ tuu nimel suurõ osa uma elost.

Õgast inemisõst jääs jälg, a tuu jälg või olla' veiga eri-nev. Mõni ineminõ lätt, ni tulõ tuulõkõnõ ni pühk nuu' jälle' minemä. Viivika, su jälle' Setomaal omma' nii suurõ, õt nuu' jääse' veiga kavvõst alalõ ni nuid jälgi om ilma-du rassõ täütä'. Tuu täütmäldä kuristik tege haigõt ni om rassõ kanda'. Tennämi sinnu, Viivika, ni las jääs sust igä-vene mälestüs!

Setomaa rahva nimel
JÄRVELILLI REIN

Maamihklipäiv. Esä Viktor pidä Härmäl teenistüst.

Külvigu Heleni pilt

SÜNNUPÄÄVÄ' NOVEMBRIH

Rüütli Ingrid – 85

3. november
folklorist

Viinalassi Ester – 67

3. november
Ilolanga leelonaane

Kabi Riina – 72

4. november
Sõsarõ leelonaane

Lillmaa Villu – 68

6. november
Seto Kongressi
Vanõmbidõ Kogo
liigõh

Metskaevu Elvi – 61

7. november
Helmise leelonaane

Kahuski Salme – 34

9. november
pilli-, tandsu- ja
käsitüünaane

Kosemäe Olga – 65

10. november
Ilolisõ leelonaane

Tigasõ Vilma – 79

12. november
Petsere 2. Keskkooli
innine direktor
ja oppaja

Kera Volli – 65

14. november
sootska

Kõivupuu Marju – 60

14. november
folklorist

Saaremaa Mari – 85

15. november
Hõpõhelme'
ja Meremäe mehe'
leelonaane

Riitsaarõ Raili – 77

15. november
käsitüümeistri

Sarvõ Õio – 65

15. november
sootska, sõnolinõ,
Seto Leelotarko Kogo
vedosnik

Hõrna-Ülperi Maarä – 31

17. november
Tsibihärbläse'
leelotaja

Linnupuu Anne – 95

19. november
lauuimä, leelokoori
Helmekaala' kokkokutsja

Sontsi Karin – 50

19. november
Mikidämäe kooli
direktor

Pavlova Nadežda – 47

21. november
kultuuritüütäjä
Petsereh

Kittuse Kelly – 26

21. november
Taarka perimustiätre
tegevjuht

Pikkuusi Aavo – 66

23. november
olümpiavõitja

Lõbu Ragner – 50

24. november
vanaajamajamiis

Panovi Peter – 59

25. november
Liinatšura' laulumiis

Bogatšova Malle – 54

25. november
muusiumitüütäjä, Kossõlka
koori leelonaane

Järvelaidi Peeter – 63

28. november
õigustiidläne

Orasõ Janika – 57

28. november
rahvaluulõ- ja
muusigatiidläne

Žvirblise Ülle – 55

29. november
Ilolisõ leelonaane

Piirisilla Aivar – 57

30. november
Seto Miihi Summa
ja Velõ' laulumiis,
Tuhkwizza pillimiis

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Alla Suure

94

Aleksandra Talupoeg

93

Olga Kalev

92

Aleksandra Sillaots

91

Alma Ojastik

90

Maria Ninaste

89

Maria Tammetar

89

Jelena Knjazeva

88

Militsa Turi

87

Olga Peetersoo

86

Leida Poolak

86

Eve Kosterkova

85

Maria Saaremaa

85

Jevgenia Andrejeva

85

Jekaterina Vaskova

85

Olga Adari

85

Aino Tikkop

84

Jaan Luhte

84

Alli Lillepuu

83

Aino Horn

82

Aleksandra Udalova

82

Eevi Kattai

82

Enno Kausmees

81

Tiia Kõivoste

81

Maria Lepik

80

Vilma Tigas

79

Veera Tammeorg

79

Maie Ledjanova

79

Jenny Kripson

79

Tiiu Anipai

78

Leida Mägist

78

Anna Aju

78

Aino Mägi

77

Milvi Vahtra

77

Raili Riitsaar

77

Maria Kullasaar

76

Mari-Ann Luhamäe

76

Endel Lind

76

Alli Kuus

75

Udo Ivaste

73

Paul Piiri

73

Valentina Andrievskaya

73

Milvi Tein

72

Siina Kõiv

72

Märt Rebane

71

Kalev Leopard

71

Jaan Olesk

71

Endel Roots

71

Vello Djomin

71

Olga Arumets

70

Nadezda Serbak

70

Einar Lepa

70

**Õnnitlõmi
tillokõisi
valla-
kodanikkõ!**

**TRISTEN TOOMAS
OLIVER TIITSON
LEENU BENDI
JASMIN JÄRVIK
TEELE MARIN VAHTLA**

Leinämi

† Nikolai Ainik
† Arvo Vill
† Jüri Gladin

† Anni Plaado
† Tiiu Lembra